

T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE GEZİ-GÖZLEM METODUNUN
UYGULANMASINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA
(TOKAT ÖRNEĞİ)

Hazırlayan

Fatma MAZMAN

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Eren YÜRÜDÜR

TOKAT – 2007

**SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE GEZİ-GÖZLEM METODUNUN
UYGULANMASINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA
(TOKAT ÖRNEĞİ)**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 15 /03 /2007

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. Mehmet Durdu KARSLI

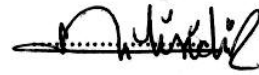
Üye : Doç. Dr. Sedat YAZICI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Eren YÜRÜDÜR

Üye : .....

Üye : .....

İmzası

.....

.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 12/03/2007 tarih ve 09 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

**Mühür
İmza**

TEŞEKKÜR

Bu çalışma yoğun bir paylaşım ve ortak bir emeğin ürünüdür. Öncelikle, hayatım boyunca tüm kararlarımı destekleyen canım aileme, yüksek lisansım boyunca bana her konuda yardımcı ve destek olan tez danışmanım sayın Yrd.Doç.Dr.Eren YÜRÜDÜR'e, yazdığım her sayfayı satırı satırına okuyan ve büyük bir sabırla düzelterek bana 'yazmayı' öğreten, her konuda bana yol gösteren ve kendime akademik dünyada model aldığım "hayat danışmanım" sevgili hocam Yrd.Doç.Dr.Aslı YAZICI'ya, eleştirileriyle ve önerileriyle araştırmamı yönlendiren ve bana her zaman yol gösteren saygıdeğer hocam Doç.Dr.Sedat YAZICI'ya, çalışmamın başlangıç döneminde büyük emeği bulunan sayın hocam Yrd.Doç.Dr.Erdal ŞENOCAK'a şükran dolu teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmam boyunca bana her konuda yardımcı olan ve çalışmamı sabırla okuyan hocalarım Yrd.Doç.Dr.Mehmet KARATAŞ, Yrd.Doç.Dr.İsa TAK, Öğr.Gör.Adem ÇAKIR'a ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmamda kullandığım anketin güvenilirliği konusunda pek çok defa bilgi ve görüşlerine başvurduğum tüm yoğunluğuna rağmen bana yardımcı olan Sayın hocam Yrd.Doç.Dr.Özlem Yeşim Özbek'e ve Yrd.Doç.Dr.Gülşah BAŞOL'a, Arş.Gör.Zehra Nur ERSÖZLÜ'ye teşekkür ediyorum. Ayrıca çalışmam ile ilgili bilgi ve önerilerini esirgemeyen sayın hocalarım Prof.Dr.Mehmet Durdu KARSLI, Yrd.Doç.Dr.Aysun ERGİNER ve Yrd.Doç.Dr Ergin ERGİNER'e teşekkürler. Tüm bunların yanında, hem çalışmamdaki büyük emeklerinden hem de samimi dostluğundan dolayı Arş.Gör.Vildan ÇEVİK'e, yoğun dönemlerimde şımarıklıklarına katlanan can dostum Arş.Gör.Hakan ÖRTEN'e ve tüm bu dönem boyunca varlığı ile bana kuvvet veren hep yanımda olan Serdar BUDAK'a, ayrıca Arş.Gör.Uğur AKIN ve Arş.Gör.Salih BARDAKÇI'ya, anketleri öğretmenlere ulaştırmamda yardımcı olan Güleç AR ve Murat CİVAN'a sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Bu çalışma Tokat ilindeki ilköğretim ikinci kademedeki görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metodunu kullanma durumları ve sıklıklarını betimlemek ve metodun kullanılmasında varsa karşılaşılan problemleri incelemek amacıyla yapılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metoduyla ilgili görüşlerini belirlemek ve metodu kullanıp kullanmadıklarını tespit etmek için katılımcılara 30 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Araştırmaya Tokat ili merkez okullarında ve merkeze bağlı köylerde ayrıca ilçeler ve ilçelere bağlı köy ilköğretim okullarında görev yapan 154 Sosyal Bilgiler öğretmeni katılmıştır.

Elde edilen veriler SPSS 11.0.0 paket programı ile kodlanmış ve analiz edilmiştir. Analizler sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metodunun öğrencilerin derslerdeki başarılarını artıracığı yönünde faydalı bir metod olarak gördükleri ve öğretmenlerin büyük çoğunluğunun söz konusu metodu derslerinde kullandıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmanın en önemli bulgularından biri de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun gezi-gözlem metodunun uygulamasıyla ilgili bilgilerinin yeterli olmadığı sonucudur. Bu bakımdan öğretmenlere gezi-gözlem metodunun uygulanması ile ilgili bir hizmet içi eğitim verilmesi ve böylece öğretmenlerin derslerde gezi-gözlem metodunu daha sağlıklı şekilde uygulamalarının sağlanacağı önerilmektedir. Yapılan literatür taramasında İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretiminde gezi-gözlem metodunun kullanılma durumu ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan araştırmanın ilgili literatüre önemli katkısı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Gezi-Gözlem Metodu.

ABSTRACT

This study aims at describing the frequency and the usage condition of field-trip methods which are used by the teachers working at secondary schools in Tokat and also researching the problems that are faced at during the application of this method.

The poll of 30 questions were asked to participants in order to determine whether field-trip methods are used by Social Studies teacher ready views about this. 154 Social Studies teachers, working at secondary schools around Tokat, participated in this search.

Datas were coded and analysed by package program called as SSPS. 11.0.0. the results suggest that Social Studies teachers see field-trip method very useful and many of them have used it.

The major findings in this study indicated that secondary social studies teachers do not have enough knowledge about 'field-trip' method. Thus, this study suggest that several seminars about this method should be given to secondary social studies teachers. This study is of crucial value for social studies education in Turkey because, as the literature of this study clearly has shown, in Turkey, there has been no study on the place of field-trip in social studies education.

Key Words: Secondary School, Social Studies Education, Field-Trip.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM.....	2
1.2. AMAÇ	3
1.3. ÖNEM.....	3
1.4 SAYILTILAR.....	5
1.5. SINIRLILIKLAR.....	5
1.6. TANIMLAR	6
2. LİTERATÜR TARAMASI	8
2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1.1. Gözlem Nedir?	9
2.1.1.1. Gözlem Çeşitleri	11
2.1.2. Gezi Nedir?	13
2.1.2.1. Arazi Çalışmaları Aktivitelerinin Çeşitleri	17
2.1.3. Gezi Metodu Ve Gözlem Metodunun Kavramsal İlişkisi	19
2.1.4. Gezi-Gözlem Metodu'nun Tanımı ve Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri .	20
2.1.4.1. Gezi öncesi öğrenme etkinlikleri.....	25
2.1.4.2. Gezi Sırasındaki Öğrenme Etkinlikleri	26
2.1.4.3. Gezi Sonrası Etkinlikler	28

2.1.4.4. Öğrenmelerin Değerlendirilmesi	30
2.1.5. Gezi-Gözlem Metodunun Uygulanmasında Dikkat Edilecek Noktalar	33
2.1.5.1. Gezi-Gözlem Metodunun Planlama Aşaması	34
2.1.5.2. Gezi-Gözlem Metodunun Uygulama Aşaması	36
2.1.5.3. Gezi-Gözlem Metodunun Sonuç Aşaması	38
2.1.6. Gezi-Gözlem Metodunun Faydaları	39
2.1.7. Gezi Gözlem Metodunun Zorlukları ve Sınırlılıkları	42
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	45
3. MATERYAL VE YÖNTEM	52
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	52
3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ	52
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI	57
3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	61
4. BULGULAR	62
4.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	67
4.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	67
4.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	69
4.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	70
4.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	71
4.6. ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	72
4.7. YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	73
4.8. SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	75
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	77
5.1. BULGULARIN YORUMU	78

5.2. ÖNERİLER.....	88
5. KAYNAKLAR.....	90
6. EKLER.....	96

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. Coğrafya Alanında 1950–1997 Tarihleri Arasında Arazi Çalışmaları Yaklaşımlarında Meydana Gelen Değişimler (Kent vd,1997:316)	15
Tablo 2. 2. Bilişsel Alan Öğrenme Ürünleri ve Analizi	24
Tablo 2. 3. Gezi İlgili Öğrenmelerin Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırılması (Hurley,2006:63).....	29
Tablo 2. 4. Gezi İle İlgili Öğrenmelerin Sınıflandırılarak Değerlendirilmesine Örnek (Hurley,2006:65).....	31
Tablo 3. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Dağıtılan ve Geri Dönen Anket Sayıları ...	53
Tablo 3. 2. Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyet Dağılımları	54
Tablo 3. 3. Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaş Dağılımları.....	54
Tablo 3. 4. . Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre Mesleki Kıdem Dağılımları	55
Tablo 3. 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Üniversiteler	56
Tablo 3. 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Bölümler	56
Tablo 4. 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodunu Kullanma Durumları.....	62
Tablo 4. 2. Gezi-Gözlem Metodunu Kullanmayan Öğretmenlerin Kullanmama Nedenleri.....	63
Tablo 4. 3. Gezi Sonrası Yapılan Etkinlikler.....	63
Tablo 4. 4. Gezi Sonrası Gerçekleşen Öğrenci Kazanımları	64
Tablo 4. 5. Gezi Yapıldığı Belirtilen Alanların Örnekleri	64
Tablo 4. 6. Gezi-Gözlem Metodunun Daha Sık Uygulanabilmesi İçin Öğretmenlerin Önerileri.....	65

Tablo 4. 7. Tokat İlinde Mevcut Gezi Alanları.....	66
Tablo 4. 8. Gezi-Gözlem Metodunun İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanma Durumu	67
Tablo 4. 9. Gezi-Gözlem Metodunun En Çok Kullanıldığı 6. Sınıf Konuları.....	68
Tablo 4. 10. Gezi-Gözlem Metodunun En Çok Kullanıldığı 7. Sınıf Konuları.....	68
Tablo 4. 11. Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodu Hakkındaki Genel Düşünceleri	70
Tablo 4. 12. Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodunu Uygulamada Tercih Ettikleri Önemli Tarih veya Günler	71
Tablo 4. 13. Öğretmenlerin Yaptıkları Geziler Sonrasında Öğrencilere Etkinlik Yaptırma Durumları.....	71
Tablo 4. 14. Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodunu kullanmalarına Göre Ön bilgi Verme Durumları	72
Tablo 4. 15. Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodunu kullanmalarına Göre Gezi Planı Yapma Durumları	73
Tablo 4. 16. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Gezi-Gözlem Metodunu Kullanma Durumları.....	74
Tablo 4. 17. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Gezi-Gözlem Metodunu Kullanma Durumları.....	74
Tablo 4. 18. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Gezi-Gözlem Metodunu Kullanma Durumları.....	75
Tablo 4. 19. Gezi-Gözlem Metodu Uygulanmak İstenildiğinde Karşılaşılan Zorluklar	75
Tablo 4. 20. Gezi-Gözlem Metodu Uygulanırken Ve Sonrasında Karşılaşılan Zorluklar	76

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında bireyler gelişen çağın şartları çerçevesinde sürekli olarak hayata uyum sağlama ve bilgiyi özümseyerek beceri haline getirme durumundadırlar. Bilgiyi beceri haline getirebilme eğitimle mümkündür. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi, bireyin toplumsal uyumunu sağlama, eleştirel düşünme ve empati becerisini kazandırmaya yönelik amaçları içerisinde barındırır. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin, çeşitli kaynaklardan elde ettikleri bilgileri özümsemeleri ve bu bilgilerden sonuç çıkarmaları esastır. Sosyal Bilgiler dersinin bu özelliğinden dolayı, Sosyal Bilgiler öğretiminde, salt bilgiyi veren metotlardan daha ziyade bilgiyi beceriye dönüştürücü ve bilgiyi benimsetici metotların kullanılması gereklidir. Çağdaş eğitimde, öğrenen kavramıyla anlatılmak istenen, hazır sunulan bilgiyi alan değil; araştıran, keşfeden ve öğrenme sorumluluğunu taşıyan bireydir. Günümüz bilgi toplumlarında artık yaşam boyu öğrenme becerilerine sahip bireylere ihtiyaç vardır. Eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme, öğrenmeyi öğrenme gibi beceriler, bireylerde bulunması gereken temel beceriler arasında yer almaktadır (The Secretary's Commission on Achieving Necessary Skills; SCANS, 1991; International Society for Technology Education; ISTE, 1998; Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği; TÜSİAD, 1999). Eğitim kurumlarımızın amacı, ülkemize bu donanımla yetişmiş bireyler kazandırmak olmalıdır. Bu amaçları yerine getirebilmek için de öğretmenlerimizin bu bakışa hazırlanmaları ve bu konuda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde; öğrencilerin, dersin her safhasına aktif katılımı, yakından uzağa ilkesinin uygulanmasıyla bireyin öncelikle yaşadığı çevreyi tanıması, tümevarım ve tümdengelim tekniklerine göre düşünme sisteminin öğrencilere iyice yerleştirilmesiyle eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması amaçlanmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinin yukarıdaki amaçlarını yerine getirebilmesi için öğrenciyi aktif, öğrenmeyi kalıcı kılan metotlardan biri olan gezi-gözlem metodunun önemli bir yeri vardır. Gezi-gözlem metodu, farklı öğrenme durumlarında, pek çok konunun öğretiminde öğrenmeyi kolaylaştıran ve daha etkili kılan eğitim metotlarından biridir. Fakat bu metot sanılanın aksine, çok yaygın olarak uygulanan bir metot değildir.

Bu çalışmada, gezi-gözlem metodu'nun İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi için önemi ortaya konmaya, bu metodun ilköğretim ikinci kademe Sosyal Bilgiler derslerinde ne sıklıkla ve hangi tür etkinliklerle uygulandığı, metodun uygulanması ile ilgili zorluklar ve bu zorlukların sebepleri Tokat ili örneğinde tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.1. PROBLEM

Sosyal Bilgiler dersi; toplumda sorumluluk sahibi ve etkili vatandaşlar yetiştirmek amacıyla; içeriğini, tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularının ilişkilendirilmesiyle oluşturulan ve yaşam boyu sürecek vatandaşlık becerilerini sunan bir eğitim alanıdır (Barth&Demirtaş,1997:16). Sosyal Bilgiler dersinin bu özelliğinden dolayı “öğrenmeyi öğreten” metotların kullanılması gerekmektedir. Gezi-gözlem metodu öğrenciyi gözlemleri doğrultusunda bilgiye ulaştıran ve ulaştığı bu bilgiyi yaparak-yaşayarak farklı ortamlarda kullanma becerisi sunan bir metottur.

Ancak bu metot diğer öğretim metotlarında da olduğu gibi bazı zorlukları da içerisinde barındırmaktadır. Bu çalışmada gezi-gözlem metodunun Sosyal Bilgiler dersinde uygulanma durumları ve metodun uygulanmasında karşılaşılan olası zorluklar ve bu zorlukların nedenleri Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenecektir. Bu çalışmanın ana problemi “ İlköğretim ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersinde gezi-gözlem metodunun uygulanma sıklığı nedir?” sorusunu yanıtlamaktır.

1.2. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, Tokat ili ve ilçelerindeki İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metodunu uygulama durumlarını incelemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Gezi-gözlem metodu İlköğretim İkinci kademe Sosyal Bilgiler dersinde ne ölçüde uygulanmaktadır?

2. Gezi-gözlem metodu İlköğretim İkinci kademe Sosyal Bilgiler dersinde en çok hangi konularda uygulanmaktadır?

3. Araştırmaya katılan öğretmenlerin gezi-gözlem metodu hakkındaki düşünceleri nelerdir?

4. Araştırmaya katılan öğretmenlerin gezi-gözlem metodunu uygulamada tercih ettikleri önemli tarih veya günler var mıdır?

5. Araştırmaya katılan öğretmenler yaptıkları geziler sonrasında öğrencilere herhangi bir etkinlik yaptırmakta mıdır?

6. Araştırmaya katılan öğretmenlerin gezi-gözlem metodu konusundaki bilgi ve becerileri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

7. Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetlerine, yaşlarına ve mesleki kıdemlerine göre gezi-gözlem metodunu kullanma durumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

8. Gezi-gözlem metodunun uygulanmasında karşılaşılan zorluklar nelerdir?

1.3. ÖNEM

Sosyal Bilgiler dersinde, gezi-gözlem metodunun öğrenciyi daha aktif hale getireceğine inanılmasına rağmen Sosyal Bilgiler öğretimi açısından gezi-gözlem metodunun önemi konusunda yeterince araştırma yapılmamıştır. Hâlbuki gezi-gözlem

metodunun Sosyal Bilgiler dersinde kullanılmasının önemi farklı şekillerde açıklanabilir. İlk olarak gezi-gözlem metodunun öğrenciye birebir yaşantılar yoluyla öğrenme imkânı sağlaması üzerinde durulabilir. Öğrenci derslerdeki soyut bilgileri hayatın içinde somut olarak görür ve bu durum öğrenmeyi kolaylaştırır.

Gezi-gözlem metodunun Sosyal Bilgiler dersinde kullanılmasının bir diğer özelliği de öğrencinin kazandığı bilginin kalıcılığını arttırmasıdır. Çilenti'ye göre bireyler okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, hem görüp hem işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin %70'ini ve söyleyip yaptıklarının %90'ını hatırlamaktadırlar. Gezi- gözlem metodu öğrenciye öğrenme ortamında tüm duyu organlarını kullanma imkânı vererek öğrenme fırsatı sağladığından ve öğrenciyi derse birebir kattığından Sosyal Bilgiler dersinde diğer öğretim metotlarına göre daha kalıcı öğrenmeler sağlar. ABD Drexel Üniversitesinde 1988–1997 yılları arasında yapılan bir araştırmada 100 adet bilgi, öğrencilere farklı metotlarla verilerek bu 100 bilginin ne kadarının hatırdaki kaldığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, öğrencinin beş duyusu, deneme ve sunum yapma süreci içine ne kadar fazla katılırsa, hatırdaki kalma oranının o kadar yükseldiği tespit edilmiştir (Çevik, 2006:38) .

Gezi-gözlem metodunun Sosyal Bilgiler Öğretiminde etkili şekilde kullanımının sağlayacağı kalıcı öğrenmeler eğitim sisteminin çıktılarının kalitesinin artırılması adına önemli yarar sağlayacaktır. Bu açıdan gezi-gözlem metodunun derinlemesine incelenmesinin ve Sosyal Bilgiler öğretimindeki kullanımının yaygınlaştırılması için çalışma konusu yapılmasının eğitim sistemi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmayı önemli kılan unsur etkili ve etkin bir Sosyal Bilgiler öğretiminde bu kadar önemli olan gezi-gözlem metoduna literatürde vurgu yapılmamış olmasıdır. Sosyal Bilgiler öğretiminde, gezi-gözlem metodunun yeri ve öneminin kuramsal olarak

yeterince ortaya koyulmamasının yanı sıra literatürde gezi-gözlem metodunun uygulama durumları ile ilgili yeterli çalışmanın da olmadığı görülmüştür. Bu çalışma, belirtilen hem kuramsal hem de uygulamadaki eksikliğin giderilmesi yönünde ilgili literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu konunun kuramsal olarak ele alınması, uygulama durumlarının araştırılması ve uygulamadaki eksikliklerin tespit edilmesi; Sosyal Bilgiler dersinin amacına ulaşmasında, bu dersin öğretmenlerini bilgilendirme ve yol göstermede, uygulamadaki problemlerin çözümünde de katkılar sağlayacaktır.

1.4 SAYILTILAR

Çalışma dört ana sayılıtdan yola çıkarak hazırlanmıştır:

1. Gezi-gözlem metodu, öğretimi etkili kılan, öğrenciyi aktif hale getiren bir metottur.
2. Gezi-gözlem metodunun Sosyal Bilgiler dersinde uygulanması bu dersin amaçlarını yerine getirmede faydalı olacaktır.
3. Gezi-gözlem metodunun Sosyal Bilgiler dersinde uygulanabilmesi için, öğretmenlerin bu metodun hazırlık ve uygulama aşamaları hakkında yeterli alt yapılarının olması gerekmektedir.
4. Gezi-gözlem metodunun Sosyal Bilgiler dersinde verimli bir şekilde uygulanması, bu metodun öneminin ve öğretimdeki yerinin iyi kavranmasına bağlıdır.

1.5. SINIRLILIKLAR

1. Araştırma, gezi-gözlem metodunun, Tokat ili genelindeki İlköğretim Okulları İkinci kademedeki görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle sınırlıdır.

2. Araştırma sadece gezi-gözlem metoduyla sınırlıdır. Diğer öğretim metotları araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

3.Araştırmadaki bulgular, uygulanacak ankete katılan Sosyal Bilgiler öğretilmenlerinin ankete verdikleri cevaplar ve yapılan mülakatlar ile sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

İlköğretim Okulu: Zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitim-öğretim gördükleri ve öğrenim süresi sekiz yıl olan resmi veya özel öğretim kurumlarıdır.

İlköğretim İkinci Kademe: İlköğretim okullarının 6. 7. ve 8. sınıfları kapsayan bölümüdür.

Sosyal Bilgiler Dersi: Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2004:45).

Sosyal Bilgiler Öğretmeni: İlköğretim okullarının ikinci kademesinde Sosyal Bilgiler derslerinden sorumlu Eğitim Fakültelerinin Sosyal Bilgiler, Tarih veya Coğrafya öğretmenliği ile Fen-Edebiyat Fakültelerinin Tarih, Coğrafya bölümlerinden mezun Pedagojik Formasyon almış olan branş öğretmenidir.

Öğretim Metodu: Öğrenme olayını gerçekleştirmek için başvuruilan çeşitli yollar (Çelikkaya,1997:76).

Gezi-Gözlem Metodu: Sınıf içi çalışmalarını tamamlamak ve daha anlamlı kılmak amacıyla, bir olayı, olguyu veya varlığı bulunduğu tabii şartlar içerisinde, bir rehber

gözetiminde, planlı ve amaçlı bir şekilde gözlemleyerek, bu olay ve olguları derinliğine inceleme ve bunlar üzerinde değerlendirme yapmaya imkân veren öğretim metodudur.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Gezi-gözlem metodunun bir eğitim terimi olarak günümüz eğitim literatürüne nasıl girdiğinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle gözlem ve gezi terimlerinin açıklanması gerekmektedir. Bu amaçla kuramsal çerçeve kapsamında gözlem ve gezi terimlerinin anlamları ve metodolojik olarak tarihsel ve felsefi temelleri açıklanacaktır. Bu açıklamalardan yola çıkılarak gezi-gözlem metodu teriminin nasıl oluştuğu ortaya konulacaktır. Günümüzde gezi-gözlem metodu teriminin anlamına baktığımızda terimin kullanım alanının geniş olduğunu görürüz. Bu geniş anlam içerisinde coğrafya, sosyoloji ve biyolojideki alan gezileri ve arazi çalışmaları, tarih alanında müze gezileri, okul öncesi eğitiminde ve ilköğretim birinci kademedede çevre gezileri girmektedir. Kullanım alanının geniş olması gezi-gözlem metodunun açıklanmasında ve anlaşılmasında sorunlar yaratmaktadır. Bu yüzden bu çalışmada gezi-gözlem metodu sınırlı/dar anlamda, yani gezi-gözlem metodunun Sosyal Bilgiler öğretimindeki kullanımı ele alınacaktır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, kuramsal çerçevede öncelikle gözlem ve gezi kavramı irdelenerek bu iki kavramın metot olarak gezi-gözlem ile kavramsal ilişkisine değinilecektir. Daha sonraki bölümlerde gezi-gözlem metodunun alan öğretimindeki kullanımı ve metodun bu kullanımında dikkat edilecek hususlar tartışılacaktır. Literatür taramasının ikinci bölümü olan ilgili araştırmalar kısmında ise, gezi-gözlem metodu ile ilgili daha önce yapılmış benzer içerikli çalışmalara değinilecektir.

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Gözlem Nedir?

Gözlem, birçok bilim dalında başvurulan yöntemlerin başında gelir. Gerek Fen Bilimlerinde ve gerekse Sosyal Bilimlerde kullanılan metodolojik yaklaşımlardan biridir. Paykoç (1986:36) gözlemi, “bir nesneyi (doğal durumuyla), bir olayı (oluş içinde) belli bir amaca göre incelemek” olarak tanımlamıştır.

Bir bilim yöntemi olarak “gözlem”, Aristoteles zamanından beri bilinmektedir, ancak Ortaçağdaki Skolastik düşüncenin etkisiyle unutulmuştur (Binbaşoğlu,1994:124). Bu çağda duyular yoluyla kazanılan bilginin kesin bilgiyi vermeyeceği inancından dolayı doğadaki varlık ve olayların bilgisi için gözlem yaptırılmaz, varlık ve olay bilgisi sadece kitaplardan öğretilen soyut bir bilgi türü olarak kabul edilirdi. 20. yüzyıla kadar öğretim, alanında otorite olmuş kişilerin eserlerinde var olan bilgiyi üzerinde hiçbir eleştiri yapmaksızın, olduğu gibi ezberlemekten ibaret kalmıştır (Binbaşoğlu,1994:124).

Gözlem, okullara ancak Yeniçağda girebilmiştir. 16. yüzyılda Fransız eğitimcisi Rabelais (1483–1553) ve Fransız düşünür Montaigne (1533–1582), 17.yüzyılda Çek eğitimcisi Comenius (1592–1670) ve İngiliz filozofu John Locke (1632–1704), 18.yüzyılda Rousseau ve Pestalozzi; deney ve gözlem çalışmalarına önem verilmesi, olgular incelendikten sonra somut verilerle düşünmeye yer verilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir (Binbaşoğlu,1994:124).

Öğretimde gözlem, çocukta var olan inceleme ve araştırma eğiliminin bilimsel bir biçim almasıdır. Gözlem, çocuğun bilgi kazanması, duyu organlarının eğitimi, zihninin gelişmesine yardım eden bir metottur (Binbaşoğlu,1994:123). Gözlem yoluyla öğrenciler doğrudan bilgiye ulaşırlar, bilimsel inceleme ve araştırmayla ilgili birtakım

temel becerileri kazanırlar, soyut olarak öğrendikleriyle somut durumlar arasında ilişkiler kurarlar. Kuşkusuz çocuk okula başlamadan önce çevresindeki pek çok olayı gözlemlemiştir; fakat bu gözlemlerde belli bir plan olmadığından bu olayların okulda öğretim amacıyla ele alınmasına gerek vardır. Fromboluti ve Seefeld (1999) çocukların çok erken yaşlarda aslında çevrelerindeki değişimler ve olayların farkında olduğunu yeni yürümeye başlayan bir çocuğun bile çok iyi bir gözlemci olduğunu ancak bu gözlemlerini anlamlandırmasında eğitimin gerekli olduğunu belirtmektedirler. Çocuk yaprakların bazen döküldüğünün farkındadır ancak bunların nedeninin sonbaharın gelmiş olduğu ile ilgili olduğunu eğitim amacıyla yaptırılan gözlem sayesinde öğrenir. Öğrenci okuldaki gözlem sırasında olaylar arasındaki ilişkiyi görmek için daha dikkatli olmak zorundadır. Çocuk daha önceden gözlemlemiş olduğu bir olayın nedenini ya da olaylar arasındaki ilişkiyi derslerde yaptığı gözlem sayesinde doğrudan elde etmiş olur. Gözlem, anıya dayanılarak bilgi kazandıran zevkli bir çalışma türüdür (Binbaşoğlu,1994:124).

Gözlem bilgiye giden bir köprü olarak kabul edilmektedir. Bu metot sağlam bilgi kazandırmayı, duyu organlarının eğitimi ve zihin gelişimini sağlarken öğretimi ve bilgiyi somutlaştırdığı için algılamayı kolaylaştırmaktadır. Gözlem aynı zamanda düşünmeye de sevk etmektedir.

Büyükkaragöz ve Çivi (1999:90) ise öğretimde gözlemi; "belli eğitsel sonuçları gerçekleştirmek için herhangi bir olay ya da varlığı önceden hazırlanmış olan bir plan çerçevesinde incelemek" olarak, "okulda organize edilen gözleme ilişkin geziyi de gözlem gezisi" olarak tanımlamaktadır.

19.yüzyıldan itibaren özellikle coğrafya bilimindeki gelişmelere paralel olarak gözlem, coğrafi geziler ile beraber gezi-gözlem metodu şeklinde eğitim sistemine

girmiştir. 20.yüzyıldan itibaren ise hemen hemen tüm anabilim dallarında sistematik bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

2.1.1.1. Gözlem Çeşitleri

Gözlemler; süresine, yapıldığı yere, sayısına ve araç-gereç kullanma ihtiyacına göre, "tabii gözlem", "kontrollü gözlem", "sürekli gözlem", "bir kez yapılan gözlem", "basit gözlem", "sistematik gözlem" gibi çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir (Ergün ve Özdaş,2007).

Gözlem ferdî olarak yapılabileceği gibi, küme çalışması veya büyük grup çalışması olarak da yapılabilir. Büyük grup çalışması olarak plânlanan gözlemler daha kapsamlı olup, bir ders gezisi veya gösteri (demonstrasyon) metoduyla birlikte düşünülebilir.

“Tabii gözlem”de, bir olay nesne veya varlık, kendi ortamında meydana gelişi sırasında incelenmektedir. “Kontrollü gözlem”de ise gözlemcinin müdahalesi söz konusu olup, buna "deney" de denir. Bu iki gözlemin birbirinden ayrılan en önemli özelliği tabii gözlemlerde gözlemci tarafından olaya hiçbir müdahalenin yapılmamasına karşın kontrollü gözlemlerde bir deney düzeneğinin mevcudiyetidir.

“Sürekli gözlem”, bir olay veya varlığın belirli zamanlarda sürekli olarak izlenmesiyle bir sonuç ortaya çıkarılmaktadır. Meselâ, meteorolojik gözlemler, bitki gelişiminin incelendiği gözlemler bu sınıflamaya girmektedir. Bu türde, gözlem konusu olan durum hakkında genel yargıya varabilmek için belli zamanlarda yapılan sürekli gözlemlerden hareket edilmekte, toplanan bu bilgilerin ışığında genel yargıya varılmaktadır. “Bir kez yapılan gözlem”de ise, gözlem konusu olan durum veya varlık bir kez incelenmektedir. Meselâ, fabrika gezisi, baraj incelemesi gibi etkinlikler bu türe

özgü gözlemlerdir. Bazı olaylar sık sık cereyan etmediği için, ay veya güneş tutulması gözlemi de bu gruba girebilir.

Rastlantılara dayalı, tekrarlanması aynı şartlarda gerçekleşmeyebilen ve standart bir tekniği bulunmayan gözlemler “basit gözlem”lerdir. Bu tür gözlemler özellikle sosyal bilimciler tarafından sosyolojik araştırmalarda kullanılmaktadır. Bu tür gözlemlerde, gözlemin güvenliği açısından, araştırmacının gözlem yaptığını hissettirmemesi şarttır. “Sistemik gözlem”de standart araçlarla toplanan bilgiler değerlendirilmektedir. Bu tür gözlem basit gözlemden daha geçerli ve güvenilirdir. Çünkü gözlemcinin elinde araştırmaya başlamadan hangi noktaları inceleyeceğine dair bir yol gösterici plan bulunmaktadır. Sosyal araştırmalarda kullanılan monografiler sistemik gözlem sayılmaktadır.

Gözlemler aynı zamanda yapılaş şekillerine göre de; “hazırlayıcı gözlem”, “tamamlayıcı gözlem” ve “ders esnasında gözlem” olarak üç şekilde sınıflandırılabilir.

“Hazırlayıcı gözlem”, öğrenciyi konuya hazırlamak amacıyla öğretmenlerin bir resim incelemesi veya dersten önce ödev olarak çevrelerinde bulunan ve konularıyla ilgili bitki ya da hayvanları incelemelerinin sağlanmasıdır. “Tamamlayıcı gözlem”, konu anlatıldıktan sonra öğrenciyeye o konuyla ilgili resim veya örneklerin gösterilmesidir. Mesela, iklim konusu anlatıldıktan sonra öğrencilere yaşadıkları yerin hava durumu takip ettirilerek bulunulan yerin iklimini tahmin etmelerini sağlamak, ya da yerel yönetimler konusu işlendikten sonra çocukları buldukları yerdeki muhtarlık, belediye binası veya valiliğe götürerek burada ne gibi işlerin yapıldığını gözlemletmek bu tür gözleme örnek olabilir. Haritada bir şeklin inceletilmesi veya hava olaylarını incelemek “ders esnasında gözlem” türüne girmektedir.

2.1.2. Gezi Nedir?

Günümüz literatüründe gezinin pek çok tanımına ulaşmak mümkündür. Bu tanımlardan Foulque (1994:170)'ye göre gezi; hem öğrencilerin bilgisini genişletip tamamlamak hem de öğrencilerin; birbirleriyle ve öğretmenleri ile ilişkilerini genişletip iyileştirmek amacıyla, bir sınıfın, öğretmenlerin yönetimi altında yaptığı yolculuk demektir. Foulque'nin tanımına göre gezi, öğrencilerin bilişsel öğrenmelerine ve hem birbirleriyle hem de öğretmenleriyle olan ilişkilerini geliştirme özelliğine sahiptir. Diğer taraftan gezi, sınıf ve okul ortamındaki çalışmaları tamamlamak için okul dışına yapılan planlı ziyaret olarak da tanımlanır. Bu tanımda belirtilen "okul dışına yapılan planlı ziyaret" alan ve/veya arazi olarak adlandırılır. Lonergan ve Andresen "arazi"yi "sınıf ortam düzeninin dört duvarının dışında ilk elden deneyim yoluyla ortaya çıkabilen denetimsel (rehber öğretmen denetiminde) öğrenmenin olduğu herhangi bir yer" olarak tanımlarlar (1988:64).

Yapılacak bir gezinin öğrencilere bilgi bakımından yararlı olması için gidilecek alan/ arazi önemlidir. Geziler, eğitim-öğretim açısından ilginç olabilecek ve dersin amaçlarını gerçekleştirmeye uygun her alan/araziye düzenlenebilir.

Buraya kadar gezinin yapılacağı alan/arazinin özellikleri tanıtılmıştır, ancak Lonergan ve Andresen (1988:70)'in de belirttiği gibi öğrencileri arazi gezisine götürmekle onlardan etkili bir öğrenme bekleyemeyiz. Öğrenmenin etkili olabilmesi için arazide gerçekleştirilen etkinlikler büyük önem taşımaktadır. Arazide yapılacak etkinlikler çeşitli bilim dallarına göre farklılık gösterebilmektedir. Özellikle arazi çalışmaları ve gezi denildiğinde akla gelen ilk bilim dalının coğrafya olması sebebiyle arazi çalışmalarını tanıtırken coğrafya alanında yapılan araştırmalar doğrultusunda konu incelenecektir. Bu çalışmada gezi-gözlem metoduyla paralel olarak arazi çalışmalarının

da sadece coğrafya ile kısıtlanamayacağı metodun özellikle Sosyal Bilgiler eğitiminde de önemli etkileri olduğu savunulmaktadır.

Coğrafya biliminin gelişmesinde arazi çalışmalarının etkisi büyük olduğundan arazi çalışmaları hakkında yapılan araştırmalar coğrafya alanında yoğunlaşır. Arazi çalışmalarının tarihsel gelişimi gezi-gözlem metodunun da gelişimini gösterdiğinden, arazi çalışmaları çeşitliliğinin ve yaklaşımlarının tarihçesinin bu alanda incelenmesi kaçınılmazdır. Tablo 2.1.'de arazi çalışmaları yaklaşımlarının özellikle 1950'den 1997'ye ve günümüze kadar geçirdiği değişim genel olarak özetlenmiştir. Bu tablo gezi-gözlem metodunun gelişiminin arazi çalışmalarının gelişimine paralellliğini anlatma açısından önemlidir.

Tablo 2. 1. Coğrafya Alanında 1950–1997 Tarihleri Arasında Arazi Çalışmaları Yaklaşımlarında Meydana Gelen Değişimler (Kent vd,1997:316)

Tarih	Yaklaşım
1950	Geleneksel bak-gör ¹ arazi dersleri <ul style="list-style-type: none"> • Gözlemsel ve betimsel • Arazi görünümlü² coğrafyada belirli ilgi alanlarını gezip görmeye dayalı veya gezip görme merkezli
1960	<ul style="list-style-type: none"> • Edilgen öğrenci katılımı
1970	Yeni coğrafya- 1960'ların devrimi Problem merkezli, tasarım dayanaklı arazi çalışmaları <ul style="list-style-type: none"> • Tümevarımsal ve tümdengelimsel yaklaşımlar (posivist), hipotez geliştirme ve test etme, bilgi toplama ve istatistiksel çözümleme, yorum ve rapor yazma
1980	<ul style="list-style-type: none"> • Genellikle küçük alanlarda çalışılan ayrıntılı ölçekler • Genellikle öğretim elemanları yönlendirmesine rağmen etkin öğrenci katılımı
1985	Yüksek öğretimde girişim- aktarılabılır yetenekler Problem merkezli arazi çalışmaları hala hâkim ancak aktarılabılır yetenek unsurlarına giriş yapılır <ul style="list-style-type: none"> • Proje tasarlama yetenekleri • Organizasyon yetenekleri • Liderlik becerileri • Grup becerileri • Aktif öğrenci katılımı fakat öğretim elemanı liderliğinden öğrenci liderliğindeki projelere doğru değişimin güçlenmesi
1990	Öğrenci sayısında büyük artış- kalabalık sınıflarda öğretim <ul style="list-style-type: none"> • Önceki tüm arazi çalışma modellerinin öğelerini arazi dersleriyle birleştirme • Bak-gör yöntemiyle başlayabilenler muhtemelen tematik/rehberli yürüyüşler/gezilerle birleştirilebilir. • Problem merkezli projelerin rehber yönetimiyle takip edilmesi • Sonra öğrenci girişimli, problem merkezli çalışmalara transfer edilebilir yetenekler boyutunun eklenmesi
1997	Alan çalışmasının hem bölüme hem de öğrencilere maliyetinin ciddi problemleri daha geniş sınıflara bile bağlanabilir <ul style="list-style-type: none"> • Gelecek? • Arazi derslerine yardımda sanal gerçeklik • Fakat sanal gerçeklik daha ucuz veya her zamankinden daha yeterli olacak mı?

¹ Bak-Gör İngilizce literatürdeki “look-see” veya “Cook’s Tour” terimlerinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Korkmaz (2006)’da yaptığı çalışmada “bak-gör” şeklinde kullanmıştır.

² Arazi görünümü İngilizcede yer alan “landscape” kır manzarası anlamında kullanılmıştır. Atalay (2004;23) çalışmasında “landscape” i aynı anlamda kullanmıştır.

Tablo 2.1’de belirtilen arazi yaklaşımlarındaki değişimlerin tarihini tam olarak belirtmek mümkün değildir, çünkü bazı eğitim kurumlarında bu yaklaşımların tarihleri farklılık göstermektedir. Örneğin, bazı kurumlar proje temelli arazi çalışmalarını 1950’lerden beri uygulamaktadır (Kent vd.,1997:315), oysa diğer kurumlar bu yaklaşıma 1970’lerde ağırlık vermeye başlamışlardır.

Arazi çalışmaları ilk yıllarda bir gezme işinden ibaret görölmekteydi ve öğrenciler araziye götürülerek sadece gözlem yapmaları üzerinde durulmaktaydı. 1970’lerden itibaren arazi çalışmalarında proje temelli yaklaşımın benimsenmesiyle artık öğrenciler arazilerde ölçümler yapmaya, kendi gözlemlerine dayanan çalışmalar ortaya çıkarmaya başlamışlardır. Çalışmalarda istatistiksel işlemlerin kullanılmasına ve yapılan araştırmaların raporlaştırılmasına yönelme oluşmuştur. Bu dönemdeki arazi çalışmaları her ne kadar sorumlu öğretim elemanı denetiminde yapılsa da öğrencilerin aktif katılımı ön plandadır.

1980’li yıllarda eğitimdeki değişimlere paralel olarak arazi çalışmalarının öğrencilerin yeteneklerini de geliştirmesine önem verilmiştir. Öğrencilerin arazi gezileriyle bilişsel öğrenmeler yanında proje yapma, liderlik becerisi, grupla çalışma gibi yeteneklerinin de geliştirilmesine önem verilmeye başlanmıştır. Ayrıca, bu dönemde arazi çalışmalarının değerlendirilmesinde de bireysel ve grup değerlendirmeleri de ön plana çıkmaya başlamıştır.

1990’lı yıllara gelindiğinde öğrenci sayısındaki artışla beraber arazi çalışmalarının geçmiş yıllardaki yaklaşımların hepsini içermeye başlamasıyla çalışmalarda bütün modellerin birlikte kullanılması eğilimi oluşmuştur. Ayrıca arazi gezilerinin maliyetinin artması ve kalabalık sınıflarla yapılan gezilerde karşılaşılan bazı problemlerden dolayı arazi çalışmalarının süresi kısaltmaya başlamıştır.

Günümüzde artık arazi gezilerinin maliyetinin artışından ve öğrenci sayısının fazlalığından dolayı arazi gezilerinin sanal ortamda yapılıp yapılamayacağı tartışılmaya başlanmıştır. Stratford ve Spicer (2001) sanal ortamda yapılacak bir alan gezisinin gerçek alan gezilerinin yerini alıp alamayacağı konusunda bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sonunda sanal arazi gezilerinin kullanışlı olabileceği ancak gerçek arazi gezilerinin yerine geçemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Arazi çalışmalarına yönelik yaklaşımlardaki çeşitli değişimler incelendikten sonra bu doğrultuda arazi çalışmalarında gerçekleştirilen aktivitelerin de çeşitlerinden söz etmek gerekmektedir. Böylece arazi çalışmalarının sadece coğrafya ile sınırlı olmadığı da görülecektir.

2.1.2.1. Arazi Çalışmaları Aktivitelerinin Çeşitleri

Arazi gezileri öğrenci ve öğretim elemanı katılımı derecesi ve şekline göre farklılık göstermektedir. Başlıca arazi çalışma çeşitleri; (1) gözlemsel arazi çalışmaları (observational fieldwork), (2) katılımcı arazi çalışmaları (participatory fieldwork) ve (3) pratisyen öğrenci katılımcı gözlem arazi çalışmaları (learner-practitioner and participant observation)'dır (Kent vd.,1997). Bu üç çeşitli arazi çalışmalarının temel ve ayırıcı özelliklerini bilmek sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlere kılavuzluk yapacaktır.

1- Gözlemsel arazi çalışmaları, gözleme dayalı olan arazi çalışmalarıdır ve organizasyonu diğer arazi gezilerine göre daha kolaydır. Gözlemsel arazi çalışmalarında temel problem öğrencinin motivasyonunu sağlamaktır (Kent vd,1997:315), önemli olan öğrencilerin dikkatini istenilen yere çekebilmektir. Bu tür gezilerin en basit ve geleneksel şekli “bak-gör” (Cook’s tour/look-see) arazi gezileridir. Brown’a (1969) göre öğrenciler gözleme dayalı arazi gezilerine aktif bir şekilde katılmadıkları için sıkıcı bulunabilmekle beraber bu tür arazi çalışmaları, yabancı arazi şekilleri hakkında ilk

izlenimi verirken ve derse başlarken oldukça kullanışlı olabilmektedir (aktr.Kent vd.,1997:315).

2- Katılımcı arazi çalışmaları, yoğun öğrenci dikkati sağlama ve derinlemesine öğrenme deneyimi kazandırmasıyla ünlüdür (Kent vd.,1997:317). Ancak bu tür arazi çalışmalarının bazı bakımlardan eksiklikleri vardır. Bu eksiklikleri Kent ve arkadaşları (1997:317), memnun edici bir sonuç sağlamak için sıklıkla kapsamlı bir hazırlık dönemi gerektirmesi, proje çalışmalarının diğer arazi çalışmalarına göre daha fazla zaman alması ve öğrencilerin denetimlerinde yaşanan zorluklar şeklinde sıralamışlardır. Bu tür çalışmalar giriş niteliğindeki öğrenmelere öğrenci katılımını sağlamada oldukça kullanışlıdır ve bu formattaki çalışmalar laboratuvar temelli derslere yardımcı gününbirlik geziler şeklinde uygulanabilmektedir (Kent vd.,1997:317). Bu tür çalışmalar kimi zaman öğrencinin öğretim elemanının araştırma projesine katılımına da imkân vermektedir. McQueen (1990)'e göre öğrencilerin bu tip projeler içinde bağımsız olarak yer almaları bu öğrencilerin öğrenim deneyimi kazanmaları açısından fayda sağlamaktadır (aktr.Kent vd.,1997:318).

3- Pratisyen öğrenci ve katılımcı gözlem, Beşeri Coğrafya ve Sosyal Bilimlerde özellikle sosyoloji ve antropolojide katılımcı gözlem bir alternatif arazi çalışması şeklindedir. Öğrenciler bireysel olarak sosyal gruplara katılmakta ve onların yaşam tarzlarını gözlemlemektedirler (Kent vd.,1997:318). Pratisyen öğrenci ve katılımcı gözlem çeşitleri giderek yaygınlaşmaktadır. Öğrenciler bazı organizasyonlar (ticari şirketler, hayır kurumları, resmi kurumlar, yerel ve ulusal çevre kuruluşları ve planlama bölümlerinde) içinde yer almakta ve organizasyonda bir haftadan bir yıla kadar olabilen bir dönem boyunca çalışmaktadırlar. Bu arazi gezilerinin yeni ve önemli bir formatı olarak algılanabilir (Kent vd.,1997:318). Pek çok öğrenci staj dönüşünde daha olgun ve

sorumluluk sahibi bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber bazı etik eleştiriler ortaya atılmaktadır: Öğrencilerin uygun bir şekilde yönetildiklerinden ve ucuz iş gücü olarak görülmediklerinden emin olunması hayati bir önem taşımaktadır.

Jakubowski (2003) bu tür arazi çalışmalarını “service-learning” olarak adlandırmış ve kişinin eleştirel düşünme becerisine katkıda bulunacağını belirtmiştir. Jakoby (1996)’ye göre “service-learning” , öğrencinin etkinliklere bire bir katıldığı deneysel eğitimin bir türüdür ve bu etkinlikler öğrencinin öğrenmelerine ve sosyal açıdan gelişimine yardımcı olmak amacıyla düzenlenir (aktr. Jakobowski,2003:25).

2.1.3. Gezi Metodu Ve Gözlem Metodunun Kavramsal İlişkisi

Gezi ve gözlem metodunu bilimsel olarak eğitime kazandıran kişi modern coğrafyanın kurucularından sayılan Alexander Von Humboldt (1769–1859)’ tur (Doğanay,1993:81). Humboldt, araştırma-inceleme gezileri yapmadan, coğrafi araştırma yapılamayacağını ve yer bilimlerinde gözlemin temel bir araştırma metodu olduğu üzerine vurgu yapmıştır. Yine aynı dönemde Beşeri Coğrafyanın kurucularından sayılan Carl Ritter (1779–1859) de, coğrafi olayların incelenmesinde gezi ve gözlem metodunu esas kabul etmiştir (Doğanay,1993:82). Coğrafya ilminin gelişmesine paralel olarak gezi ve gözlem metodu, gezi-gözlem metodu şeklinde birleştirilerek bilimsel bir metodoloji olarak eğitime kazandırılmış ve gelişmeye başlamıştır. 18. yüzyıl öncesi Ansiklopedik devre gezginleri, gezdikleri için gözlem yapmışlardır³. Oysa Çağdaş coğrafi görüşün temsilcileri, “arazide gözlem yapmadan coğrafi araştırma yapılamaz” ilkesine uydukları için gözlem yapmaktadır. Bu metodun okullarda ağırlıklı olarak coğrafya konularında uygulanmasının ve gezi-gözlem metodunun eğitimde sadece

³ Humbolt,Ritter,Ratzel gibi bilim adamlarının 18.yüzyılın son çeyreğinden itibaren modern coğrafyanın temellerini attığı devre Klasik devre, bundan öncesi ise Ansiklopedik Devre olarak adlandırılmaktadır (Doğanay,1993:81).

coğrafya ile ilişkilendirilmesinin nedeni de tarihsel olarak iki metodun beraber gelişim göstermesidir diyebiliriz.

Gezi ve gözlem metodunun kavramsal ilişkisini açıklamanın bir yolu “gezi” ve “gözlem” kavramları arasındaki ilişkiyi tanımlamaktan geçebilir. Öğrencileri herhangi bir yere geziye götürülmeden sınıf ortamında da gözlem yaptırılabilir ancak yapılacak bir gezide mutlaka gözlem yaptırmak gerekir. Çünkü gidilen arazide öğrenciler bilgiye ulaşmak için gözlem yapmak zorundadırlar. Bu bakımdan “gezi” ve “gözlem” metodu iç içe girmiş bir bütünü ifade eder. Okullarda organize edilen gözleme ilişkin geziye gözlem gezisi adı verilmektedir. Çünkü olay ve nesnelere yerinde gözlemek için mutlaka gidilecek mekânlara gezi düzenlenmelidir. Bu kısımda sadece gezi ve gözlem metodunun kavramsal ilişkisine değinilmiştir, metot olarak gezi-gözlemin tanımı ve önemi hakkındaki bilgiler sonraki başlıklarda ele alınacaktır.

2.1.4. Gezi-Gözlem Metodu'nun Tanımı ve Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri

Gezi-gözlem metodu, her insanda var olan araştırma ve inceleme eğiliminin sonucu olarak ortaya çıkan ve günümüzde Sosyal Bilgiler, Sosyoloji, Fen Bilgisi, Coğrafya, Tarih ve Din Kültürü gibi çeşitli derslerin eğitiminde kullanılan bir metottur. Bu öğretim metodu İngilizcede, field-trip, excursion, field work gibi ifadelerle kullanılmakta; Türkiye'de; özellikle yükseköğretimde arazi çalışmaları olarak ifade edilmektedir. Eğitim Bilimciler ise bir öğretim metodu olarak gezi-gözlem kavramını tercih etmektedirler. Bu metot eğitim dünyasında kısa dönemli deneysel eğitim, uzun dönemli deneysel eğitim, kavramsal eğitim, etkili eğitim, ilk elden deneyim, çeşitlilik, öğrencilerde üst düzey motivasyon sağlama ve öğretimin içeriğini en iyi şekilde kazandırma yolu olarak kabul edilmektedir (Hurley,2006:62).

Metot hakkındaki farklı tanımlara paralel olarak, sınıf içi çalışmaları tamamlamak ve daha anlamlı kılmak amacıyla, bir olayı, olguyu veya varlığı bulunduğu tabii şartlar içerisinde, bir rehber gözetiminde, planlı ve amaçlı bir şekilde gözlemleyerek, bu olay ve olguları derinliğine inceleme ve bunlar üzerinde değerlendirme yapmaya imkân veren öğretim metoduna gezi-gözlem diyebiliriz. Bir başka ifade ile eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek için okul tarafından organize edilen eğitime ilişkin faaliyetlerin tümü, gözlem gezisi yönteminin kapsamına girmektedir.

Garipağaoğlu (2001:14) bu metodu, olay veya olguların meydana gelmiş olduğu veya halen devam ettiği mekânlara gidilerek gözlem yapmak, yerinde değerlendirmelerde bulunarak “olaylar arası korelasyonları” saptamak şeklinde tanımlayarak metodun öğrencide gözlem yapma ve olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini görme yeteneğini geliştirdiğini belirtmektedir.

Gezi-gözlem metodunu öğrencinin derse olan ilgisini arttırmakta ve derse canlılık katmaktadır. Metodun bu özelliğine, Özden (1998:163); “eğitime anlam kazandırmak, canlılığı artırmak ve ilgi uyandırmak için” okul idaresi ve öğretmenleri tarafından okul dışına düzenlenen etkinlikler olarak metodu tanımlayarak vurgu yapmıştır.

Gezi-gözlem metodu, basit bir ziyaret, sıradan bir gezi veya rast gele bir inceleme değildir. Tosun (1993:27) gezi-gözlem metodunu; “bir olayı veya varlığı bulunduğu yerde ve tabii şartlar içinde amaçlı ve planlı bir şekilde inceleme” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımda vurgulandığı gibi gezi-gözlem metodu mutlaka bir plan çerçevesinde yürütülmelidir. Çünkü plansız yapılacak bir gezi, öğretimde beklenen hedefi gerçekleştirecek nitelikte olmayacaktır. Yapılacak gezi ve gözlemin belli bir plan içerisinde olması ve hedefleri gerçekleştirecek nitelikte olması gerekmektedir. Çünkü

defalarca görülen bir varlık, olay ya da mekân bir plan-program içerisinde, eğitim amacıyla gezildiği takdirde, daha önce farkına varılmayan birçok ayrıntı görülmüş olacaktır.

Nas (2003:173) 'ın da dikkat çektiği gibi “yaşama hazırlık yaşamın içinde olur”. Sosyal Bilgiler dersi de çocuklara yaşadıkları çevreyi, dünyayı tanıttığına göre ders yeri sadece derslikler olmamalıdır. Geziler eğitim-öğretim açısından ilgili her yere yapılabilir. Gezi yapmak için fabrika, müze, kütüphane, kamu kuruluşları, barajlar, madenler, turizm açısından önemi bulunan yerlere gidilebileceği gibi öğrencinin üzerinde çalışmakta olduğu veya yakın zamanda çalışacağı konulara ilişkin örneklerin bulunduğu mekânlara da gidilebilir. Böylece öğrencinin akademik ve sosyal yönü gelişeceği gibi, sınıf içinde yeterince anlayılamayan teorik bilgiler ve soyut olaylar da daha iyi kavranacak ve bilgiler kalıcı hale gelecektir.

Sosyal bilimlerin temellerinden coğrafya ve tarihi içerisinde barındıran Sosyal Bilgiler dersi pek çok öğrenci tarafından sıkıcı ve ezbere dayanan bir ders olarak algılanmaktadır. Hâlbuki Sosyal Bilgiler dersi çocuğun çevresini tanıtan ve yaşadığı çevre ile çocuğu bütünleştiren bir derstir. Bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için öğrencinin bilgiye kendisinin ulaşması sağlanmalıdır. Gezi-gözlem metodunun, sınıf ortamındaki teorik bilginin uygulamaya dökülebildiği bir öğretim metodu olup dersi monotonluktan kurtardığı bilinmektedir. Sosyal Bilgiler dersi sınıfın sınırlarından kurtarılmalı ve çocuğun ilgisi derse çekilmelidir. Her okulun çevresinde öğretmenin işine yarayacak kaynaklar bulunmaktadır. Önemli olan öğretmenlerin yerel tarih ve yerel coğrafya ile ilgili alanların farkına varabilmesi ve bu doğrultuda gezi-gözlem metodunu derslerinde ağırlıklı olarak uygulamalarıdır.

Gezi-gözlem metodunun uygulanması bir dizi organizasyon ve hazırlık çalışmalarını gerektirir. Önceden de belirtildiği gibi planlama bu metodun uygulanmasındaki başarıyı artıracak en büyük etkidir. Metot; gezi öncesi, gezi sırası ve gezi sonrası olarak üç bölümden oluşmaktadır. Hurley (2006) yaptığı çalışmada Bloom taksonomisi ile gezi-gözlem metodunun bölümlerini incelemiş ve bu metodun sonunda en üst öğrenme düzeyi olan analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarına kadar öğrenmenin gerçekleşeceğini belirtmiştir.

Bloom ve arkadaşlarının Bilişsel Alan Taksonomisi; bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamakları olarak altı basamaktan oluşmaktadır. Bilişsel alanın ilk üç basamağı olan bilgi, kavrama ve uygulama basamaklarını öğrenmede temel teşkil eden öğrenme gereksinimleri olarak, son üç basamağı olan analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarını ise, üst düzey düşünme ve öğrenme becerileri olarak ele almak mümkündür (Erginer,2006:19). Genel olarak bu basamaklardaki öğrencilerden beklenen davranışlar Tablo 2.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 2. 2. Bilişsel Alan Öğrenme Ürünleri ve Analizi⁴

Bilişsel Alan Basamağı	Öğrenciden Beklenen Davranışlar
1.00 Bilgi Basamağı	Hatırlar, tanımlar, belirler, tarif eder, söyler, betimler, listeler, eşleştirir, isimlendirir, belirtir, sıralar, ifade eder
2.00 Kavrama Basamağı	Dönüştürür/çevirir, gerekçe belirler, savunur, ayırt eder, tahmin eder, nakleder, açıklar, kestirimde bulunur, anlatır, genelleştirir, örnek verir, anlam çıkarır, sonuç çıkarır, başka sözcüklerle ifade eder, kendi cümleleriyle ifade eder, yeniden yazar, özetler
3.00 Uygulama Basamağı	Bütünüyle değiştirir, değişikliğe uğratar, hesaplar, ilave eder/ekler, kanıtlar, gösterir, keşfeder, ortaya çıkarır, oluşturur, nitelendirir, yönetir, uygular, çözer -e benzetir, donatır, neden olur, tekrarlar/yineler, ilgi kurar, yararlı hale getirir, üretir
4.00 Analiz Basamağı	Parçalar, bozar, böler, dağıtır, ayırır, grafikle/şemayla/diyagramla gösterir, çizerek anlatır, ayırt eder ve seçer, farklılaştırır, tanımlar/teşhis eder, özdeşleştirir, örnekler, resimler, sebep-sonuç ilişkisi çıkarır, taslağını çıkarır, ana hatlarını belirler, çözüm yolu arar/bulur, bölümlere/gruplara/sınıflara ayırır, bağlantı kurar ve sağlar
5.00 Sentez Basamağı	Sınıflandırır, vasıflandırır, kategorize eder, birleştirir, özgün bir kompozisyon/şiiir yazar, beste yapar, yaratır, meydana getirir, düzenler/tertipler, desenler, dizayn eder, tasarımlar, proje haline getirir, değiştirir/değişikliğe uğratar, yeniden yazar, yönetir, yönlendirir, not eder/kaydeder, rapor eder, ilave eder/ekler/çoğaltır, tamamlar/bütünleştirir, tercih eder
6.00 Değerlendirme Basamağı	Değer biçer -ile karşılaştırır, sonuçlandırır, karar verir, çelişkileri bulur/gösterir, farkı/farklılığı bulur/gösterir, karşıtını bulur/gösterir, yanlış ve hataları bulur/gösterir, yargılar/hüküm verir, önemini vurgular, tamamlar/bütünleştirir, bir fikri besler/pekiştirir, savunur/destekler/arka çıkar/sahiplenir, farka dikkat eder, gerekçe koyar/gösterir, kılavuzluk eder, rehber olur, yorumlar, eleştirir/tenkit eder, sorgular, yaratır, ölçüt/kriter koyar, sebep-sonuç ilişkisiyle değerlendirir, rapor eder, kodlar, çözüm yolu yaratır.

⁴ Bu tablonun oluşturulmasında Erginer (2006)'in çalışmasından faydalanılmıştır. Bilişsel alanla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için Bkz. Bloom (1974), Gronlund (1991), Gronlund & Linn (1990), Sönmez (1991), Driscoll (1992), Turgut (1993), Tekin (1994), Senemoğlu (1997),

Hurley (2006)'in çalışması göz önüne alınarak gezi-gözlem metodunun bölümleri ve eğitim açısından kazanımlar aşağıda incelenmiştir.

2.1.4.1. Gezi öncesi öğrenme etkinlikleri

Gezi-gözlem metodunun ilk basamağı gezi öncesi öğrenme etkinlikleridir. Bu etkinlikler Bloom Taksonomisindeki ilk üç seviye olan Bilgi, Kavrama ve Uygulama basamaklarına denk gelecek şekildedir. Bunun başlıca nedeni gezi öncesinde sınıf ortamında öğrenciye gezinin hedeflerini bilgi, kavrama ve uygulama düzeyinde kazandırmaktır. Bu şekildeki ön kazanımlar gezi-gözlem metoduyla kazandırılacak öğrenmelerin geziye çıkılmadan sınıf ortamında başlatılması açısından da önemlidir. Bu bölümde sırasıyla Bloom Taksonomisindeki ilk üç seviyeye denk gelen etkinlikler örneklendirilecektir.

Öğrenciye ilk olarak gidilecek yer ile ilgili ön bilgi verilerek alan tanıtılmalıdır. Gidilecek yerin tarihi ve coğrafi özellikleri, bu alana niçin gidileceği, orada nelere dikkat etmeleri gerektiği ve kısaca gezinin amacı öğrenciye açıklanmalıdır.

Açıklamalardan sonra öğrencilerin bu bilgileri kullanması için onların alanın özelliklerini içeren bir harita, plan ya da kroki hazırlamaları sağlanmalıdır. Hazırlayacakları bu çizim ile öğrenciler hem önceki bilgilerini (harita okuma, yönler, coğrafi şekil bilgileri) kullanmış olacak hem de alan ile ilgili öğrendikleri özellikleri göstermiş olacaklardır. Böyle bir çalışma ayrıca çocukların el becerilerinin gelişmesine de katkıda bulunacaktır. Hazırlanan bu haritada gidilecek noktalar belirtildiği için alana gittikleri zaman öğrencilerden bu haritalar yardımıyla alanı incelemeleri ve gördükleri yeni bilgileri bu haritaya eklemeleri beklenmektedir.

Bu aşamada öğrenciler gruplara ayrılmalı ve her gruba çeşitli sorumluluklar verilmelidir. Mesela gruplar gidecekleri alandaki bitkileri, coğrafi oluşumları, hayvan

cinslerini, hava olaylarını, tarihi kalıntıları incelemek için ayrılabilirler. Böylece çocuklar gezi sırasında bilimsel rollere (coğrafyacı, tarihçi, sosyolog) göre davranacaklar, gezide gözlemlerinin ne yönde olacağını yani neyi gözlemleyeceklerinin farkına varacaklar ve böylece geziye olan ilgi ve istekleri artacaktır. Hem de böyle bir uygulama ile öğrenciler sorumlu oldukları alanla ilgili bilgiler edinecek ve bunların görevlerini öğrenmiş olacaktır.

Öğrencilere gezi sırasında yanlarında bulundurmaları gereken malzemeler ve ihtiyaç duyacakları yiyecek ve içecekler, oradaki sorumlulukları ile ilgili olarak da beyin fırtınası yaptırılmalıdır. Bu toplantıdan sonra öğrenciler gezide ihtiyaçları olan malzemelerle bir gezi çantası oluşturmaya başlayacaktır. Gezi çantasında; alan ile ilgili hazırlanan harita, alanı tanıtan broşür, gezi sırasındaki gözlemlerini yazmak için defter, kalem, hazırlanan haritaya eklemeler yapılabileceği için renkli boya kalemi, plastik çanta ve şişe, hava durumu göz önüne alınarak gözlük, eldiven gibi koruyucu eşyalar ve bir şişe su bulunması sağlanmalıdır. Ayrıca öğrencilerden yanlarında fotoğraf makinesi, kamera, dürbün gibi teknolojik aletleri de getirmeleri istenmelidir.

Gezi öncesi hazırlıkların yapıldığı dersler ile öğrenci; bilgi ve teknolojiyi kullanma, çeşitli bilim dallarını tanıma, araştırma yapma, daha önceki bilgilerini kullanma gibi kazanımlar sağlayacaktır. Bu etkinliklerin hepsi Bloom Taksonomisindeki ilk üç basamağa dikkat çekmektedir. Ayrıca yukarıdaki etkinliklerin yaptırılması ile öğrenme daha gezi alanına gidilmeden başlanmış olmaktadır

2.1.4.2. Gezi Sırasındaki Öğrenme Etkinlikleri

Bu aşama öğrencilerin gezi alanına götürülmesiyle başlayacak olan etkinlikleri kapsamaktadır. Gezi sırasındaki gerçekleştirilecek etkinliklerle öğrenmelerin Bloom taksonomisindeki Kavrama, Uygulama, Analiz basamaklarına ulaşması sağlanmalıdır.

Bu amaçla öncelikle alana ulaşıldığında keşif amaçlı bir tur düzenlenerek öğrencilere çevre ile ilgili bilgi verilir. Daha sonra öğrenciler gezi öncesi belirlenen gruplar şeklinde çevreyi incelemeye başlar. Coğrafyacı grup bitkileri, coğrafi unsurları, hayvan familyaları ile ilgilenen grup buradaki mevcut hayvan çeşitlerini... vs hazırladıkları çizimlerden faydalanarak incelemeye başlar. Buradaki amaç öğrencilerin harita okuma becerilerini geliştirmek ve çevreyi daha derinlemesine incelemelerine olanak sağlamaktır. Öğrenciler ayrıca bu doğrultuda haritada bazı düzenlemeler de yapabilecek ve haritaları gezi alanını daha ayrıntılı gösterme özelliği taşıyacaktır. Öğrenciler gözlemlerini gezi defterlerine yazarak, çevrenin fotoğraflarını ya da görüntülerini kamera ile kaydederek gezi sonrası sınıf etkinlikleri için çalışmalar da yapacaklardır.

Gezi uzun bir zamanı kapsıyorsa, gününbirlik değilse, öğrencilerle akşamları edindikleri gözlemlerle ilgili görüşmeler yapılmalı günün değerlendirmesi öğrencilerden alınmalıdır. Böylece hem gezinin varsa aksayan ya da eksik kalan kısımları anında öğrenilerek bunun çözümü sağlanacak hem de yapılacak başka gezilerde bu dönütler kullanılarak planlama daha sistemli hale getirilecektir. Eğer gezi gününbirlik yapılıyorsa mutlaka alanda ön bilgilerin alınması için zaman ayrılmalıdır. Çünkü böyle bir etkinlikle öğrencilerin bireysel ya da grup olarak gözlemleri birleştirilecek ve öğrenmelerin etkililiği artırılabilecektir.

Gezi sırasında öğretmen hareketleri ile öğrencilere model oluşturmalıdır. Öğretmen öğrencilerle beraber gözlem yapmalı, onların gözlemlerini dinlemeli ve bu gözlemleri birleştirme sırasında onlara rehberlik etmelidir. Model oluşturma durumu gezi sırasında yapılacak çeşitli işlerin yapılmasında da geçerlidir. Örneğin yapılacak bir piknik sonrasında çevrenin temizlenmesinde öğretmen de faaliyete katılmalıdır.

2.1.4.3. Gezi Sonrası Etkinlikler

Gezi sonrası sınıf içi etkinlikleri kapsayan bu bölümde amaç gezi ile ilgili gözlemlerin ve bilgilerin dönütünü almaktır. Hedeflerin ne ölçüde gerçekleştiğini değerlendirmektir. Bu aşamadaki öğrenmelerin Bloom Taksonomisindeki Uygulama, Analiz, Sentez ve Değerlendirme basamaklarında olması beklenmektedir.

Uygulama basamağındaki öğrenmelerde; öğrencilerin gezi ile ilgili gözlem ve bilgilerini bir araya getirmeleri, toplanan bu bilgilerin gezi sırasında üstlenilen bilimsel role (sosyolog, coğrafyacı, tarihçi) uygun bakış açısıyla etkinliklerde göstermesi beklenmektedir.

Sergi için bilgilerin analiz edilmesi ve konuyla ilgili problemler ortaya koyarak güncel sorular bulmak ve sorulara cevap vermek, yapılan alan gezisiyle ilgili toplanan verilerle, orada yaşadıkları ve gözlemledikleri olaylarla ilgili yazılar hazırlayarak geziyi anlatan bir dergi çıkarılması analiz basamağındaki öğrenmelere dikkat çekmektedir.

Gezi sonrası öğrenciler gezi ile ilgili bilgi ve gözlemlerini hem okuldaki arkadaşlarına ve öğretmenlerine hem de ailelerine göstermek için sergi düzenleyebilirler. Ayrıca edinilen tecrübeleri paylaşmak için bir dergi ya da gazete hazırlanabilir. Öğrencilerin bu çalışmaları, onların konuyu işleme şekilleri gözlemlendiğinde öğrenmelerin sentez ve değerlendirme basamaklarındaki davranışları yansıttığı görülecektir.

Gezi ile ilgili öğrenmelerin Bloom Taksonomisine göre sınıflandırılması Tablo 2.3.'de verilmiştir.

Tablo 2. 3. Gezi İlgili Öğrenmelerin Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırılması (Hurley,2006:63).

Bloom'un Bilişsel Öğrenme Basamakları	Gezi Öncesi	Gezi Sırasında	Gezi Sonrasında
Bilgi	Gidilecek yerle ilgili coğrafi, tarihi ve kültürel özellikler ile araştırmanın öğrenciye getireceği kazanımlar hakkında bilgi verme		
Anlama	Alan ile ilgili bilgilerin kullanılması için alanın çiziminin yapılması ve gezi planını hazırlama sorumlulukları belirleme	Gözlem yapma Görüşler belirleme Not alma	
Uygulama	Gezi planını uygulamaya başlama, gezi çantalarının hazırlanması, yanlarına alacakları kamera, fotoğraf makinesi gibi araçları belirleme	Bilgileri toplama, birleştirme, gözlemlenen olayları tanımlama, ölçümler yapma, Verilen sorumlulukları yerine getirme	Toplanan bilgiler ile sergi hazırlıklarına başlama Toplanan bilgileri bilimsel bakış açısıyla değerlendirme
Analiz		Toplu görüşmeler ile gözlemleri tartışma, problemleri belirleme, konuları tanımlama, toplanan bilgileri analiz etme	Sergi için bilgileri analiz etme, Problem ve konuların analizi, Problemlerle ilgili sorulara cevap verme, Gezi ile ilgili derginin ön hazırlıkları
Sentez			Sergi için bilgileri sentezleme, Problem, konular ve soruların cevaplarının sentezlenmesi, Sentezlenen bilgiler doğrultusunda derginin tamamlanması
Değerlendirme			Sergi için bilgilerin geliştirilip son aşamaya getirilmesi, Problemlerin, soruların ve cevapların geliştirilmesi, Gezi ile ilgili serginin gerçekleştirilmesi ve derginin sunulması

2.1.4.4. Öğrenmelerin Değerlendirilmesi

Sınıf içerisinde geziyle ilgili öğrenmelerin değerlendirilmesi için geziyi merkez alan (gezi öncesi-sırası-sonrası öğrenmeler) çeşitli değerlendirme sistemleri mevcuttur. Değerlendirmeler özellikle kişisel öğrenmeler, küçük grup öğrenmeleri ve geziye katılan tüm öğrencileri kapsayan büyük grup öğrenmeleri şeklinde ayrılabilir ve gezinin kavramsal hedefleri çerçevesinde değerlendirme yapılabilir (Hurley,2006:64). Gezi ile ilgili öğrenmelerin değerlendirilmesi Tablo 2.4.'de verilmiştir

Tablo 2. 4. Gezi İle İlgili Öğrenmelerin Sınıflandırılarak Değerlendirilmesine Örnek (Hurley,2006:65).

Kavramsal hedefler	Kişisel öğrenme	Küçük grup öğrenmeleri	Büyük grup öğrenmeleri
Hedef 1: gezi alanının öncelikli sorunlarını anlama	Gezi öncesi-sırası-sonrasındaki etkinliklere katılma, bu aşamalarda sorulara cevap verme, problem ve sorunlara tepki verme	Sergi, Sunum	Gezi ile ilgili çevresel bakış açısı kazanma
Hedef 2: gezi alanında bulunan tarihsel ya da coğrafi önemi bulunan özelliklerin mevcut sorunlarını ilişki kurarak anlama	Gezi öncesi-sırası-sonrasındaki etkinliklere katılma, bu aşamalarda sorulara cevap verme, problem ve sorunlara tepki verme	Sergi, Sunum	Gezi alanını bilimsel bir bakış ile inceleme
Hedef 3: alandaki mevcut sorunları çeşitli bilimler açısından inceleyerek anlama	Gezi öncesi-sırası-sonrasındaki etkinliklere katılma, bu aşamalarda sorulara cevap verme, problem ve sorunlara tepki verme	Sergi, Sunum	Gezi alanındaki sorunlara bilimsel olarak yaklaşma becerisi kazanma
Hedef 4: alandaki mevcut sorunları değerlendirme	Gezi öncesi-sırası-sonrasındaki etkinliklere katılma, bu aşamalarda sorulara cevap verme, problem ve sorunlara tepki verme		
Uygun değerlendirme etkinlikleri	Öğretmen öğrencinin gezi sırasındaki gözlemlerini ve topladığı bilgileri yazdığı gezi defterini inceleyerek karşılaşılan sorun veya problemlere yaklaşımı konusunda fikir sahibi olur ve buna göre not verir, Gezideki öğrenmeleri görmek için performans sınavı yapabilir.	Sergi ve sunum için tercih edilen gözlemler ve yapılan etkinlikler değerlendirilir.	Bütün öğrencilerin gezinin hedeflerine tam olarak yerine getirip getirmediği kişisel sorumluluklardaki başarılarına bakılarak değerlendirilir.

Yukarıdaki tabloda gezinin önde gelen hedeflerine göre değerlendirmede kullanılacak ölçütler verilmiştir. Bu tablodan hareketle kişisel olarak değerlendirme yaparken öğrencinin gezi defterine yazdığı gözlemlerin ve ulaştığı bilgilerin hedeflerle olan bağlantısına bakılabilir ya da kişisel öğrenmeleri ölçmek için performans sınavı yapılabilir. Küçük grup değerlendirmesinde ise; gezi öncesi belirli bilimsel roller verilerek öğrenciler gruplara ayrıldığından bu grupların sorumluluklarını ne ölçüde yerine getirdiklerine, hazırlayacakları sunum ve sergideki etkinliklerine bakılarak not verilebilir. Örneğin gidilen alanın tarihini inceleme sorumluluğu verilen tarihçi grup ne tür bilgilere ulaşmış? Gözlemleri neler? Bunları sunumlarına bakarak değerlendirebiliriz. Büyük grup değerlendirmesinde tüm öğrencilerle panel yapılabilir, alan ile ilgili bir sorun belirlenerek tüm öğrencilerin katılacağı bir tartışma ortamı yaratılır ve öğrencilerin bu soruna buldukları çözümler değerlendirilebilir. Büyük grup değerlendirmesinin kişisel değerlendirmeden farkı, öğrencilerin soruna sadece sorumlu olduğu rolden farklı olarak diğer bilimleri de düşünerek yaklaşmasıdır. Mesela alandaki çevre kirliliği problem olarak ele alınırsa coğrafyacı rolü verilen öğrenciden kişisel değerlendirmede sadece kirliliğin coğrafi etkilerini belirtmesi beklenirken, büyük grup değerlendirmesinde bu kirliliğin diğer faktörlere (sosyal hayata etkisi, eğitim faaliyetlerine etkisi, çevre kirliliğinin ekonomik boyutları) neden-sonuç ilişkisi üzerine düşünerek cevap vermesi beklenmektedir.

Gezideki öğrenmelerin değerlendirilmesi için geziye katılan tüm öğrencilere değerlendirme testi de uygulanabilir. Böyle bir test hem öğrenmeleri ölçmeye yarayacak hem de uygulanan testin geliştirilmesiyle sonraki gezilerin değerlendirilmesinde kullanılacak standart bir gezi değerlendirme testi oluşturulacaktır (Hurley,2006:64).

Ayrıca gezinin değerlendirilmesi sonuca ve biçimlendirmeye yönelik veya her ikisinin kullanıldığı bir değerlendirme de olabilir (Korkmaz,2006:66). Sonuca yönelik değerlendirmelerde sadece geziyle ilgili bilgiler ölçülür yani yazılı ya da sözlü sınav yapılarak öğrencilere not verilir. Ancak bu tür değerlendirmeler çok fazla geri bildirim içermediklerinden dolayı öğrencilerin yanlış öğrenmelerini düzeltmede eksik kalmaktadır. Biçimlendirmeye yönelik değerlendirmeler öğrencilerin deneyimlerinden öğrenme düzeylerini ortaya çıkarmayı amaçladığı için, eksik öğrenmeleri tamamladığından yeniden bilgilendirme sürecinin önemli bir parçası kabul edilebilir. Her iki değerlendirmenin kullanılmasında hem sınav yapılmakta hem de öğrencilerden gezi ile ilgili sunum yapmaları istenmektedir.

Gezi sonrasında yapılan değerlendirmelerin çoğunda öğrencilerden gezi ile ilgili raporlar istenmektedir. Bu raporların çok iyi yapılandırılmış ve etkili bir şekilde yazılmış, açıklanmış ve sunulmuş olması gerekmektedir. Haigh (1993) Öğrencilerin gezi sonrası elde ettikleri bilgileri raporlaştırırken en çok yorumlama kısmında zorlandıklarını belirtmiştir (aktr. Korkmaz,2006:67). Öğrenciler için sonuç ve gözlemleri ortaya koymak basit bir iş olmasına rağmen, bunları uygun bir şekilde yorumlayamamakta ya da kendi verilerini bir bütünlük içerisinde yeniden işleyip ortaya koyamamaktadırlar.

2.1.5. Gezi-Gözlem Metodunun Uygulanmasında Dikkat Edilecek Noktalar

Her öğretim metodunun uygulanmasında dikkat edilecek belli başlı noktalar vardır. Öğretmen derste kullanacağı öğretim metodunu seçerken metodun özelliklerini ve öğrenci grubunu iyi bilmelidir. Öğretmenin uygulayacağı metot hakkında temel bilgileri yoksa metot istenen öğrenmeyi sağlayamayacağı gibi öğrencinin dersten soğumasına da sebep olabilir.

Gezi-gözlem metodunun uygulanması bir dizi organizasyon ve hazırlık çalışmalarını gerektirir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu metot belli bir plan dâhilinde uygulanmazsa eğitim açısından yararlı olmayacak sadece bir eğlence gezisi olmanın ötesine gidemeyecektir.

Gezi-gözlem metodu, ilköğretim okullarında kısa süreli ve yakın çevre gezileri şeklinde planlanmalı ve uygulanmalıdır (Garipağaoğlu,2001:16). Çünkü bu öğretim basamağındaki çocukların bilgi düzeyleri, ilgileri, ekonomik durumları ve yaşları dolayısıyla uzak çevre ve uzun süreli gezilere katılım az olabileceği gibi, ilgi azlığı ve bıkkınlık gibi olumsuz davranışlarla da karşılaşılabilir. Bu nedenle ilköğretim basamağındaki geziler, yakın çevreye yapılmalı ve bir gün ya da birkaç saat gibi kısa süreli olmalıdır.

Yapılacak bir gezi; planlama, uygulama ve sonuç aşaması olarak üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin her birinde öğretmenin dikkat etmesi gereken bazı sorumluluklar vardır. Aşağıda, öğretmenin bu metodu planlarken, uygularken ve gezi sonrasında yapması gereken işlemler ayrı ayrı ele alınacaktır.

2.1.5.1. Gezi-Gözlem Metodunun Planlama Aşaması

Bu aşama gezi-gözlem metodunun ilk basamağı olan hazırlık dönemidir. Hazırlık aşamasında gezi-gözlemin düzenleneceği yerler, incelenecek konular, gezinin zamanı ve süresi gibi unsurların planlaması yapılır. Bu aşamada aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir.

1- Sosyal Bilgiler ders müfredatıyla yakın çevre şartları arasındaki bağlantılardan hareketle hangi konularda nerelere ve hangi kurum ve kuruluşlara gezi düzenleneceği önceden ders öğretmeni tarafından yıllık planda belirtilir.

2- Sosyal Bilgiler öğretmeni yıllık planda belirtilen tarih doğrultusunda yapılacak gezi-gözlemlerin planlaması ve ön hazırlıklarında zümre öğretmenleri hatta rehber öğretmenleri ile işbirliği yapmalıdır.

3- Ayrıntılı bir şekilde gezi planı yapılmalı, plan örneği öğrencilere duyurulmak üzere okulun ilan panosuna asılmalı ve velilere gönderilmelidir. Bu planlarda;

- Gezinin yapılacağı güzergâh, kurum veya bölgelerin adları
- Geziye hangi gün ve saatte gidileceği, ne zaman dönüleceği
- Geziye kaç öğretmen, idareci ve öğrencinin katılacağı
- Nerelerde hangi amaçla (yemek, dinlenmek, alışveriş vb) durulacağı belirtilmelidir

4- Planlanan gezi için gerekli olan yasal sorumluluklar yerine getirilmeli, okul idaresi, yetkili mülki amirler ve öğrenci velilerinden izin alınmalıdır. Gidilecek merkezlerin, kurum ve kuruluşların yönetim amirliklerine okul idaresi aracılığı ile resmi yazılar yazılarak önceden bilgi verilmeli ve gerekli izinler alınmalıdır.

5- Öğrencilere gidilecek yer ile ilgili ön bilgiler verilmeli, gezinin amaçları belirtilmelidir. Bir gezi planı ve bilgi yaprağının hazırlanması öğrenciye rehberlik etmesi açısından yararlı olacaktır.

6- Mevsime ve gidilecek yerin özelliklerine uygun tarzda giyinmeleri için öğrenci grubu uyarılmalı ve gezi sırasında öğrencilerin ihtiyaç duyacakları malzemeler belirtilmelidir. Nerede hangi öğretim etkinliğinin yapılacağı düşünülerek hangi araç gereçlerin (gezi defteri, pusula, harita, fotoğraf makinesi vb) kullanılacağına karar verilmeli ve bu araç-gereçler temin edilmelidir.

7- Gezide uyulması gereken kurallar öğrencilere açıklanmalıdır. Çünkü öğrencilerin kendi istekleri doğrultusunda dağılmaları gibi disiplinsiz davranışlar, programın aksamasına ve dolayısıyla gezinin amacından sapmasına neden olur.

8- Gezi-gözlem planıyla birlikte geziye katılan öğrenci ve öğretmenlerin listesi okuldan ayrılmadan önce okul idaresine teslim edilmelidir. Gezi planının süresi ile güzergâhı gerçekçi bir şekilde örtüşmelidir.

Bu hususların dikkate alınması ve hususlarla ilgili gerekli düzenlemelerin yapılması öncelikle gezi-gözlem metodunun uygulama aşamasına geçişi kolaylaştıracak aynı zamanda öğretmenlerin metodu yasal prosedür çerçevesinde uygulamalarına da yardımcı olacaktır.

2.1.5.2. Gezi-Gözlem Metodunun Uygulama Aşaması

Gezinin başlangıcından sonuçlandırıldığı ana kadar geçen süreyi ve yapılan etkinlikleri kapsayan bölümüdür. Geziye çıkma, gidilecek yerlere uğrama, inceleme ve gözlem yapma, olay ve nesnelere yerinde görme ve tekrar dönüş aşamaları gezi-gözlemin uygulama aşaması sırasında yapılır. Gezi-gözlemler iyi bir planlama aşamasının arkasından başarılı bir uygulama safhası ile devam ettirilmelidir. Uygulama safhası gezi-gözlemin en uzun ve en önemli safhasıdır. Gezi-gözlemin asıl amacının gerçekleştirildiği, öğretme etkinliklerinin en yoğun olduğu aşamadır. Başarılı ve amaca uygun yürütülüp gerçekleştirilmiş bir uygulama safhası gezi-gözlemin olumlu neticelenmesini sağlar. Böylece öğretmen yaptığı ve uğraştığı çalışmaların sonuçlarını alır.

İlköğretim çağındaki öğrencilerle yapılan gezilerin zorlukları vardır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretmeni öğrencilerle yakından ilgilenmeli, herhangi bir sorunla karşılaşmamak için önceden (güvenlik ve disiplin) tedbirler almalıdır.

Gezi-gözlemin uygulama basamağında aşağıda belirtilen noktalara dikkat edilmelidir (Doğanay,2002:169).

1- Gezi süresi boyunca grubun başkanlığını geziye katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden en tecrübeli ve gezi-gözlem konusunda yeterli bilgisi olanı üstlenmelidir. Geziyi yürütme görevi seçilen başkan tarafından yapılmalıdır. Böylece uygulama ile ilgili yetki kargaşası önlenmiş olur. Geziye katılan diğer öğretmenler ve tüm öğrenciler grup başkanının kararlarına uymalıdır.

2- Gezi sırasında durulacak noktalarda öğretmenler araçtan önce inmeli ve öğrencilerin düzenli bir şekilde araçtan inmelerini ve aynı şekilde araçlara dönmelerini sağlamalıdır. Özellikle kalkış zamanlarında öğrenciler tek tek kontrol edilerek, gruptan ayrılan ya da gruba katılmayan olup olmadığı mutlaka denetlenmelidir.

3- Gezi sırasında, grubun en doğal ihtiyaçlarından birisi olan yemek ihtiyacının nasıl karşılanacağı da önemlidir. Eğer şehir ya da kasaba gibi yerleşim yerlerine gidilecekse yemek grup halinde herhangi bir yerde yenebilir. Ancak açık bir araziye gidilecekse yemek kumanya usulü ve mevsim şartlarına uygun olarak verilebilir.

4- Öğrenciler konaklama ve mola yerlerinde serbest bırakılacaksa toplanma yeri ve saati kesin olarak belirtilmelidir.

5- Öğrencilerin konaklanan yerlerde ve mekânlarda disiplinsiz davranışları engellenmeli. Buraların temiz bırakılmasına özen gösterilmelidir. Öğretmenler, gezilerde öğrencilerin bitkileri ve çiçekleri toplamamaları ya da koparmamaları hususuna dikkat etmeli sadece bitki ve canlıları gözlemlemeleri üzerinde durmalıdırlar (Karşlı,2006:211).

Planlama aşamasında belirtilen mekânlara gidildiğinde öğretmen bu mekânın özelliklerini açık, sade bir dille öğrenci seviyesine uygun bir şekilde açıklamalıdır. Bu

noktada öğrencilerin not almaları sağlanmalı, izin veriliyorsa fotoğraf ve video çekimleri yapma imkânı verilmelidir. Gezi boyunca öğretmenler öğrencilerle yakından ilgilenmeli, varsa sorunlar hemen çözülmelidir. Öğretmenler gezi sorumluluğunun farkında olmalı ve buna göre hareket etmelidirler.

2.1.5.3. Gezi-Gözlem Metodunun Sonuç Aşaması

Bu aşama gezi sonrası yapılacak olan etkinlikleri kapsamaktadır. Gezi- Gözlem metodunun amacına ulaşmasındaki en önemli bölümlerden biridir. Bu aşama bir değerlendirme aşamasıdır diyebiliriz. Geziye katılan öğrencilerin bu geziden neler kazandıkları, edindikleri tecrübeler bu aşamada ortaya çıkarılmalıdır. Nas (2003:177)'a göre değerlendirme aşamasında aşağıdaki etkinlikler yapılabilir;

1- Gezi bir kuruma yapıldıysa, dönüşte çocuklara bu kuruma bir teşekkür mektubu yazdırılabilir. Böylece gezi Türkçe dersi ile de bağdaştırılmış olur.

2- Gezi ile ilgili çocukların gözlemleri sınıf içinde kısa konuşmalar ya da tartışmalarla belirginleştirilir. Gezi amacına ulaştı mı? Aksayan noktalar var mıydı? Bunlar nelerdi? Gezi süresi yeterli miydi? Gibi sorularla öğrencilerin gezi ile ilgili görüşleri alınır.

3- Gezi sırasında öğrencilerin aldıkları notlar gözden geçirilir. Öğrencilerin tek başlarına ya da gruplara ayrılarak bu notları bir rapor haline getirmeleri istenir. Hazırlanan rapor okul müdürüne ve diğer öğrencilere sunulur. Öğrenci grupları çektiği videolarını ve fotoğraflarını sergilemek için çalışmalar yaparlar, gezi ile ilgili bir oyun hazırlarlar veya kendi gözlemleriyle hayal güçlerini birleştirip alan ilgili resim yapabilirler ya da alanın bir maketini tasarlayabilirler (Singer,2003:307).

Gezinin sonuç bölümü aslında gezinin değerlendirmesinin yapıldığı ve öğrencilerden öğrenmeleriyle ilgili geri bildirimlerin alındığı kısımdır. Geri bildirim,

arazi çalışmalarının öğrenme deneyimleri bakımından önemli ama genellikle eksik bırakılan bir bölümdür (Gibbs vd.,1988). Bu aşamadaki öğrenmelerle ilgili ayrıntılı bilgi “gezi sonrası etkinlikler” bölümünde verilmiştir.

2.1.6. Gezi-Gözlem Metodunun Faydaları

Gezi-gözlem metodu uygulama yönüyle diğer bütün öğretim metotlarını kendi içinde barındırmakta ve metotların aynı anda, bir arada uygulanmasına fırsat vermektedir. Birçok metodun bir arada kullanılması ve öğretimin daha fazla duyuya hitap etmesi sayesinde bilgiler daha kalıcı olmaktadır. Ayrıca bu şekilde pek çok metodun kullanılması dersi sıkıcılıktan da kurtaracaktır.

Örneğin, bir kuruma, fabrikaya, şehre ya da bir araziye gözlem amacıyla götürülen öğrencilere, öncelikle öğretmen, gidilecek yer ile ilgili ön bilgi vermektedir. Burada anlatım metodundan faydalanılmış olur. Gezinin düzenlendiği yerde aynı şekilde öğretmen anlatım metodunu kullanarak öğrencilere bilgi verir ayrıca burada öğrencilere sorular sorulur ve onların soru sormalarına imkân verilir. Böylece soru-cevap metodu yerinde uygulanmış olur. Öğrenciler gidilen yer ve gözlemlenen olaylar hakkında yorum yapmaya, çözüm önerilerinde bulunmaya, genellemeler yaparak sonuca ulaşmaya yönlendirilerek, problem çözme metodundan da yararlanmış olur. Gezi-gözlem metodunda öğrenciler fiziki, beşeri ya da ekonomik olayları yerinde görecekleri için gösteri metodu zaten kullanılmış olacaktır. Gezinin nasıl yapılacağı ile ilgili öğrencilerden görüş alınırken beyin fırtınası etkinliği kullanılarak öğrencilerin gezi planına katılımı sağlanır. Ayrıca gezi sonrası değerlendirmelerde öğrenciler seminerler düzenlerler ve bu seminerlerde tartışma etkinliğinden de faydalanılır. Sonuç aşamasında öğrencilerden gruplar halinde gezi raporu istenerek iş metodunun kullanılması sağlanmış olur.

Gezi-gözlem metodunun diğer öğretim metotlarıyla iç içe kullanılabilir olması bu metodun eğitimdeki önemini artırmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin teorik bilgiler içeren pek çok konusu bu metot yardımıyla çok daha rahat öğretilmekte ve öğrencilerin bu konular hakkında daha kalıcı öğrenmeler edinmelerini sağlamaktadır.

Sosyal Bilgiler eğitimine yapılan eleştirilerden biri, eğitimin kapalı kapılar ardında yapılması ve gerçek dünya ile ilişkisinin yeterli derecede kurulamamasıdır. Sosyal Bilgiler eğitiminde klasik manadaki öğretimin dışına çıkılamaması anlatım metoduna ağırlık verilmesi gibi eleştiriler günümüzde de devam etmektedir. Gezi-gözlem metodu bu eleştirilerde belirtilen eksikliklerin bir ölçüde giderilmesi için bir alternatif niteliğindedir. Çünkü bu yöntem, öğrencilere bizzat olayları ve olguları gözleme imkânı sağlar. Öğrenciye birebir yaşantılar kazandırır. Öğrenciler yaparak yaşayarak öğrenme becerileri kazanır. (Küçükahmet,1989:50). Günümüzde öğrencilerin nasıl öğrendiği konusunda yapılan araştırmalarda, öğretimi etkili hale getirmek için öğrenci merkezli yöntemler öne çıkartılmakta ayrıca anlamlı ve kalıcı öğrenmeler üzerinde durulmaktadır (Selçuk,1991:156).

Gezi-gözlem metodu öğrenmeyi soyuttan somuta çekerek, öğrencileri hayatın içine çeken ve teori ile pratiği bütünleştiren bir metottur. Bu özelliği ile öğrencileri sınıfın kapalı, sıkıcı ortamından kurtararak, olay ve nesnelere bizzat meydana geldiği ortamları içerisinde, canlı ve aktif bir şekilde görmelerini sağlar.

Gezi-gözlem metodu öğrenmede etkili olan duyuların pek çoğuna hitap ettiğinden öğrenmeyi kolaylaştırmasının yanında, duyuşsal öğrenmelere de katkı sağlar. Örneğin, tarihi yerlere yapılacak bir gezi öğrencilerde geçmişine sahip çıkma sorumluluğu ve aidiyet duygusu gibi olumlu duyguların gelişmesine de katkı sağlar. Ayrıca öğrenciler ülkelerindeki doğal güzellikleri ve kaynakları tanıdıkça bu

kaynakların bir gün tükenebileceği düşüncesiyle israftan kaçınılması gerektiği bilincine varır (Güngördü,2002:97).

Ders içerikli geziler öğrencilerin derse motivasyonunu arttırır. Dersi daha zevkli hale getirir ve öğrenciler kendi gözlemleri doğrultusunda daha kalıcı öğrenmeler elde ederler. Öğrenciler gezi anına kadar hiç düşünmediği veya anlamadığı konuları anlamak için kendisini zorlar (Güngördü,2002:96). Çevre gezileri, öğrencilerin yaşları itibarıyla fazla olan enerjilerini faydalı yönde kullanmalarını sağlar.

Çevre gezileri, öğretmenlere, kendileri dışında yer alan eğitimcilerle iletişim sağlama fırsatı verir. Aynı zamanda öğretmenlere, öğrencilerinin karşısında sınıf dışında da örnek davranışlar sergilemesine olanak tanır.

Gezi-gözlem metodu, genelde gruplar halinde yapıldığı için bu gruplara katılan öğrencinin grup çalışması yapması, gruptaki diğer öğrencilerle işbirliği içinde olması beklenir. Bu sebeple gezi-gözlem metodu, grupla çalışma ve işbirliği imkânları sağlar ve öğrencinin bu konudaki yeteneklerini geliştirir. İşbirliği yapmayı öğrenen Öğrenciler, başkalarının fikirlerine saygılı olmayı, hoşgörülü olmayı, tartışmayı, kısacası demokratik yaşama alışkanlığını kazanmış olurlar (Senemoğlu,1997:501).

Arazi gezileri öğrencilerin davranışlarını, değerlerini ve inançlarını geliştirmektedir. Güngördü (2002:97), gezi-gözlem metodunun öğrencilerin çevreye karşı ilgisini artırdığını ve sorunların çözümü yönünde öğrencileri düşünmeye sevk ettiğini belirtmiştir. Öğrenciler çevrelerini daha iyi algılamaya başlayarak sorunların çözümünde değişik bakış açılarını görmekte ve onları kullanmayı öğrenmektedir.

Arazi gezisi kişisel ve girişimci yetenekleri geliştirdiği için eğitimde oldukça yararlıdır. Öğrenciler alanlarda farklı gruplarda, farklı konularda ve farklı çevrelerde çalışmaktadırlar. Böylece Öğrencilerin, sorumluluk alma, girişimcilik, liderlik, grup

çalışmalarında aktif rol alma ve organizasyon yetenekleri de gelişmektedir. Grup kimliği, takım ruhu ve iyi ilişkiler kurma gibi özellikleri öğrencilere katmaktadır.

Çevre gezilerini yılın değişik zamanlarında tekrarlamak çocukların her seferinde farklı şeyler keşfetmelerine olanak sağlar. Öğrencilerle kışın yakın çevrede bulunan bir parka gidildiğinde, donmuş bir gölle, aynı gezi bahar aylarında tekrarlandığında ise farklı deneyimlerle karşılaşılacaktır (Karşlı,2006:211).

2.1.7. Gezi Gözlem Metodunun Zorlukları ve Sınırlılıkları

Gezi-gözlem metodu, yukarıda sayılan faydalarına rağmen birtakım sınırlılıklar ve zorlukları da bünyesinde barındırmaktadır. Tüm eğitim metotlarında olduğu gibi bu metodun da bazı sınırlılık ve zorlukları vardır.

Öncelikle diğer eğitim metotlarında olduğu gibi, bu metodun uygulama alanının geniş olmasına rağmen her ders ve konuya uygun olduğu söylenemez. Uygulanacak ders ve konu bu metodun içeriğine uygun olarak seçilmelidir.

Metodun uygulaması ile ilgili yasal prosedür oldukça ağırdır. Özay (2003) ve Serin (2003) tarafından yapılan araştırmalar sonucu; izin işlemlerinin uzun sürmesi ve yasal sorumluluk sebebiyle, okul idareleri ve mahalli idarelerin risk almamak mantığı ile genelde metodun uygulanmasına olumsuz bir tavır sergilemekte olduğu görülmüştür. Bu olumsuz tavır metodun öğretmenler arasında yaygın olarak kullanılmasını engellemektedir. Bu durum ancak metodu uygulayacak olan öğretmenlerin kararlı bir tutum sergilemesiyle ortadan kalkabilir.

Metodun uygulama süresi de uzun zaman aldığından sınırlılıklar arasında sayılabilir. Konu için ayrılan süre genellikle metodun uygulamasına yeterli olamamaktadır. Gezi; hafta içinde öğrenciler konuyla ilgili bir mekâna götürülmek istenirse, bu en az günün yarısı gibi bir süreyi almaktadır ki bu durumda diğer derslerle

çakışmalara neden olmaktadır. Bu nedenle gezi zamanı tespit edilmeden önce diğer derslerin öğretmenleri ile mutlaka görüşülmeli ve bu doğrultuda planlama yapılmalıdır.

Metodun uygulanması için yer seçimi de genellikle zor olmaktadır. Özellikle ilköğretim çağındaki çocuklara yakın çevre ve kısa süreli geziler yapılması gerektiğinden, konunun içeriği ile tam örtüşen ve yakın çevrede yer alan mekânlar bulmak oldukça zordur. Öğretmenler gezi-gözlem metoduna sıklıkla başvurmamalarının sebepleri arasında yakın çevrelerinde derslerin konularına uygun mekânların olmamasını da belirtmişlerdir.

Gezi-gözlem metodu ekonomik olarak da diğer metotlara göre daha fazla harcama gerektirir. Öğretmenler yapacakları bir gezi için öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını da göz önünde tutmalıdırlar. Hem gezi için gereken maliyetin en minimum düzeyde olması gerekir hem de velilerin yapılacak olan geziye bir dinlenme ya da gezme işi olarak değil de eğitimin bir parçası gözüyle bakmaları sağlanmalıdır. Bu konuda da sorumluluk yine öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenler de böyle uzun vadeli çalışma gerektirecek ve büyük sorumluluk taşıyan bir metodu kullanmaya karşı olumsuz tutum ve davranışlar geliştirmektedirler.

Gezi-gözlem metodunun organizasyonları çok zor ve karmaşıktır. Gezi ve gözlem yapmak isteyen öğretmen; yasal izinlerin tamamını almalı, diğer derslerle çakışmaları ayarlamalı, oluşabilecek yeni ve istenmeyen durumlar için tedbirler almalı, gidilecek mekânla alakalı rehber ayarlamalı, ilgili kurumlarla yazışmalar yapmalıdır. Gidilecek mekân uzaksa ulaşım için araç ayarlanmalıdır. Öğrenci sayısı çok ise, yardımcı öğretmen ve idareci olmalıdır. Gruba rehberlik edecek eğitim elemanlarına ihtiyaç vardır. Bazen bu kişileri bulmak zor olabilmektedir.

Gezi-gözlem metodunun başarılı olabilmesi için planlama aşamasının çok dikkatli bir şekilde yapılması gerektiğini daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Plansız yapılacak bir gezinin, bu yöntemle alakalı olmayacağı açıktır. Çünkü daha önceden de defalarca görülmüş olan bir varlık, mekân veya olay öğrenme amacıyla gezildiğinde önceden farkına varılmayan birçok ayrıntı görülmüş olacaktır. Ayrıca plansız yapılacak bir gezi ve gözlem öğrenciler üzerinde olumsuz etki bırakacağından tekrar bu metod uygulanmak istendiğinde öğrencilerin ilgisiz olduğu görülecektir. Aynı şekilde plansız yapılan bir gezinin ardından öğretmenlerin de bu metodu uygulamaya karşı ilgileri azalacak ve bu metodu kullanmamaya başlamalarına neden olacaktır.

Gezilerde öğrencilerin disiplinini ve güvenliğini sağlamak da öğretmenler için önemli bir sorundur. Küçük bile olsa gezi sırasında meydana gelebilecek bir kaza veya disiplinsizlik geziden alacağımız verimi düşürebilir. Hatta öğrencilerin ya da öğretmenlerin zarar görmesine neden olabilir. Ancak daha önceden de belirttiğimiz gibi sorumlu öğretmen bir olumsuzluk halinde hemen müdahale ederse problemin büyümesi engellenmiş olacaktır. Az sayıda öğrenci grubunun katıldığı gezilerde disiplini ve güvenliği sağlamak kolaydır ancak gezi kalabalık bir öğrenci grubuyla yapılacaksa okuldaki diğer öğretmenlerden ve okul yöneticilerinden de yardım istenmelidir.

Belirtilen bu zorluklar öğretmenin gezi-gözlem metodunu teorik açıdan kavrayıp içselleştirmesiyle ve bu teorik bilgisini pratiğe yansıtmadaki kararlı tutumuyla aşılabılır.

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırma sırasında gezi-gözlem metodu ile ilgili incelenen araştırmalar aşağıda özetlenmiştir. Gezi-gözlem metoduna yönelik ulaşılan araştırma sayısı oldukça düşüktür. Literatürde, İlköğretim düzeyinde özellikle Sosyal Bilgiler derslerinde gezi-gözlem metodunun uygulanmasıyla ilgili çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ayrıca İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metodunu kullanma durumları ile ilgili bir çalışmaya da rastlanmamıştır.

Kaptan (1999) yüksek lisans çalışmasında din kültürü derslerinde gezi-gözlem metodunun önemini incelenmiş ve aşağıdakiler sonuçlara ulaşmıştır:

- Gezi-gözlem metodu en eski öğretim metotlarından biridir.
- Gezi-gözlem metodu ilgi çekici ve sürekliliği sağlayıcı bir metottur.
- Daha çok duyu organını hareket geçirmesi sebebiyle oldukça faydalıdır.
- Aklın gelişim noktasında birçok katkılar sağlar.
- Gözlem metodunun iki şekli olan iç ve dış gözlem Kur'an'da kullanılmıştır.
- Kur'an insanlara hem neleri ve hem de bunları nasıl gözlemlemeleri gerektiği konusunda ipuçları vermekte, ayrıca elde edilmesi gereken dersler noktasında yol göstermektedir.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin öğretiminde de bu metottan yararlanılmalıdır. Çünkü bu metodun kullanılmasını gerekli kılan birçok konu vardır.
- Din öğretiminde bu metodun kullanılması dini duygu ve düşüncenin doğup gelişmesine büyük katkı sağlayacak, konuların öğretimini kolaylaştıracak, ayrıca öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Din eğitimi alanında diğer bir çalışma Serin (2003) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Şanlıurfa ilindeki Din kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin gezi-gözlem metodu ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla bir anket uygulanmıştır. Yapılan çalışma sonunda;

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun söz konusu metot ile ilgili bilgilerini lisans eğitimi sırasında edindikleri ancak lisans eğitimleri bittikten sonra söz konusu metot ile alakalı bilgilerini geliştirmek için herhangi bir çalışma yapmadıkları görülmüştür.
- Araştırmada öğretmenler Din kültürü dersleriyle alakalı tarihi eserler, camiler, mescitler gibi yerleri gezi-gözlem metodunun uygulanabileceği yerler olarak belirtmişler ancak söz konusu metodu uygularken, öğrencileri doğal güzelliği olan yerlere götürdükleri belirlenmiştir. Araştırmacı bu durumu öğretmenlerin gezi-gözlem metodunu yeterince tanımadıklarının bir göstergesi olarak almıştır.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerin birçoğu okulun yakın çevresinde metodu uygulamaya müsait yerler olduğunu belirtmesine rağmen, genelde uzak yerleri tercih etmişlerdir. Bu durum araştırmacı tarafından öğretmenlerin, öğretimde “yakından uzağa” ilkesini dikkat almadığı şeklinde yorumlanmıştır.
- Araştırmaya katılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin büyük çoğunluğu metot ile alakalı resmi işlemler hakkındaki sorulara doğru cevap verememişlerdir.

- Araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğunun metodun değerlendirme bölümüyle ilgili neler yapılması gerektiğini tam olarak bilmedikleri ortaya çıkmıştır.
- Gezi-gözlem metodu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde çok az kullanılmaktadır.
- Metodu uygulayan öğretmenlerin metod hakkındaki bilgilerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir.
- Araştırmaya katılan öğretmenler metodun uygulanması sırasında bir takım zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Karşılaşılan bu zorlukların bir kısmı öğretmenlerin bilgi ve becerilerindeki eksikliklerden kaynaklanmakta, bir kısmı ise öğrencilerden ve idarecilerden, ayrıca maddi imkânsızlıklardan kaynaklanmaktadır.

Gezi-gözlem metodunun Coğrafya öğretiminde öğrenci başarısı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, Özay (2003) İstanbul ili Kadıköy, Ümraniye ve Pendik ilçelerindeki liselerdeki öğrencilere, yöneticilere ve Coğrafya öğretmenlerine yönelik bir anket çalışması yapmış ve şu sonuçlara ulaşmıştır:

- Gezi-gözlem metodu öğretmenler ve yöneticiler tarafından etkili metotlar arasında sayılmasına rağmen çok az kullanılmaktadır.
- Metodun kullanılmama nedenlerinden önde geleni fazla maddiyat gerektirmesidir. İkinci sırada ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın söz konusu metodu desteklememesi olarak sayılmaktadır.
- Gezi-gözlem metodu yakın mesafeli geziler şeklinde uygulanmaktadır.
- Öğretmenler yapılan gezi sonrasında değerlendirme bölümünde öğrencilerine herhangi bir etkinlik yaptırmadıklarını belirtmişlerdir.

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin gezi-gözlem metodu hakkındaki bilgi ve becerileri yetersizdir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu okullarında uygulanan gezi-gözlem metoduna katıldıklarını belirtmiş ve bu metotla yapılan öğretimin bilgilerin kalıcılığı açısından kendilerine fayda sağladığını belirtmişlerdir.

Coğrafya öğretiminde bir diğer çalışma, Korkmaz (2006) tarafından doktora tezi olarak yapılmıştır. Deneysel desenli olarak planlanan çalışma sonucunda; öğretimde gezi-gözlem metodu uygulandıktan sonra öğrencilerin başarı puanlarının arttığı, gezi-gözlem metodu ve öğretmen merkezli öğretim (düz anlatım, soru-cevap) metotlarını uygulamanın, öğrencilerin başarılarını artırmada farklı etkilere sahip olduğu görülmüştür. Öğrencilerin başarılarında gözlenen farklılıkların öğrenci merkezli bir yaklaşım olan gezi-gözlem metodundan kaynaklandığı söylenebilir.

İzbirak (1968) ve Garipağaoğlu (2001), çalışmalarında gezi-gözlem metodunun uygulanması ile ilgili pratik bilgilere yer vermişlerdir.

Kızılcıoğlu (2003), Sosyal Bilgiler 6. sınıf Türkiye'miz ünitesindeki Yurdumuzdaki Kırsal Yerleşmeler konusuna ilişkin uygulamalı bir gezi planı önerisinde bulunmuştur. Kalaycı ve Büyükalın (2000) çalışmalarında ilköğretim 4.sınıflara yönelik Pazar Yeri ve 8. sınıflara yönelik Anıtkabir gözlem gezisi taslak planları hazırlanmış ve bu planlar söz konusu sınıflara uygulanmıştır. Uygulama sonuçlarına göre öğretmenlere rehberlik edecek iki tane gezi planı modeli oluşturulmuştur.

Çağlıyan ve Özcan (2004) çalışmalarında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünde öğrenim gören öğrencilerin teorik olarak yürütülen derslerinin gezi gözlem yoluyla uygulamasının sonuçlarının, öğrenmelerindeki

etkililiğini değerlendirmişlerdir. Uygulanan gezi-gözlem sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiş ve gezi-gözlem yöntemiyle derslerin yürütülmesinde kalıcılığın diğer yöntemlere nazaran daha yüksek olduğu sonucu gözlenmiştir.

Tomal (2004), liselerde görev yapan Coğrafya öğretmenlerinin uyguladıkları öğretim metotlarını araştırmak amacıyla Ankara'nın farklı merkez ilçelerinde bir anket çalışması yapmıştır. Çalışma sonunda liselerdeki coğrafya öğretmenlerinin çok az bir kısmının derslerinde gezi-gözlem metodunu uyguladığı ortaya çıkmıştır.

Batır ve Mater (2005), gezi-gözlem metodunun sosyal bilgiler öğretiminde çevre gezilerinin önemini belirtmek için yaptıkları çalışmada hem İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretmenlerine hem de öğrencilere bir anket çalışması uygulamışlardır. Anket sonucunda öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yılda iki kez gezi yaptıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Anketin öğrenciler boyutunda ise; öğrencilerin büyük çoğunluğu, derslerin içeriğini dikkate alarak çevre gezisi düzenlenmesinde en uygun dersleri belirtmişlerdir, öğrencilerden bazılarının derslere takviye olarak çevre gezilerinin yapılmasını istedikleri sonucu çıkmıştır.

Turan (2004), sınıf öğretmenlerinin buldukları ortamlarda yapmış oldukları yakın çevre gözlemlerini İlköğretim birinci kademe Sosyal Bilgiler dersinde ne ölçüde kullanabildikleri, bunların öğrencilere nasıl aktarıldığı ve bu alanda yapılabilecek etkinlikleri incelemiştir.

Kent, Gilbertson ve Hunt (1997), literatür taraması şeklinde yaptıkları çalışmalarında coğrafya öğretiminde arazi çalışmalarının önemi ve arazi çalışmaları yaklaşımlarının tarihsel gelişimi üzerinde durmuşlardır. Çalışmalarında literatürdeki arazi çalışmaları yaklaşımlarına ve bu yaklaşımlar üzerine olan tartışmalara yer vermişlerdir.

Martin ve Seevers (2003), bir alan gezisi planlamada öğretmenlere, ailelere ve gidilecek alandan sorumlu kişilere rehberlik edecek tarzda hazırladıkları çalışmalarında, etkileşimli öğrenme bağlamında müze gezilerinin ilköğretim çağındaki çocuklara sunduğu öğrenme ortamlarının önemi üzerinde durmuşlardır. Ayrıca bir müze gezisinde ailelere, öğretmenlere ve müze çalışanlarına düşen sorumluluklar tartışılmıştır.

Pace ve Tesi (2002), bireylerin anaokulundan 12. sınıfa kadar katıldıkları alan gezilerinden kavradıkları anlayışların belirlenmesi amacıyla, yaşları 21 ile 25 yaş arasındaki 8 yetişkin (4 erkek, 4 kadın) ile yüz yüze görüşerek bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonunda alan gezilerinin ilk elden deneyim kazanmak için gerekli olduğu, alan gezilerinin kişinin sosyal hayatı için yararlı olduğu ve daha önce alan gezilerine katılan kişilerin bu alanları daha sonraki yıllarda da hatırladıkları sonuçlarına ulaşmışlardır.

Gezi-gözlem metodunun kişilerin duyuşsal anlamdaki öğrenmelerine etkileri üzerinde Jakubowski (2003)'nin bir çalışması vardır. Ayrıca çalışmada katılımcı öğrenme ve sosyal öğrenme kavramlarının alan gezileri ile nasıl uygulanacağına da değinilmiştir.

Gezi-gözlem metodunun bilişsel anlamdaki öğrenmelere olan etkisi üzerine Hurley (2006) bir araştırma yapmıştır. Araştırma bir öğrenci grubu üzerinde yürütülmüş ve etkinlikler Bloom'un bilişsel öğrenme basamaklarına göre planlanmıştır

Scarce (1997), sosyoloji alanında alan gezilerinin önemini incelemiştir. Alan gezilerinin sosyolojide öğrencilerin deneyim kazanmaları için en önemli metotlardan biri olduğu ancak kullanılmayan bir pedagojik metot olarak görüldüğü üzerine tartışmalara yer vermiş ve alan gezilerinin amacına ulaşmasında dikkat edilecek noktalara değinmiştir.

Nairn (2005), Coğrafya eğitiminde öğrencilerin doğrudan deneyim kazanmalarında alan gezilerinin önemini vurgulamış ve literatürde bu metotla ilgili olan tartışmalara yer vermiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama teknikleri ile verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada betimleyici yöntemlerden alan taraması (survey) modeli ile nicel ve nitel araştırma metotları birlikte kullanılmıştır. Kısaca, tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar,2004:77). Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir (Karasar,2004:77).

Çalışmanın nicel boyutunu 30 sorudan oluşan anketin “Hiç”, “Bazen”, “Çoğunlukla” ve “Her zaman” şeklinde dörtlü likert ölçeğine göre hazırlanmış 6 soru oluşturmaktadır. Nitel boyutunda ise, ankette yer alan açık uçlu olarak hazırlanmış 24 soru ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metodu hakkındaki görüşlerini derinlemesine incelemek amacıyla yapılan mülakat çalışmaları yer almaktadır. Birden çok metodun kullanılması yoluyla araştırmanın güvenilirliğinin artırılması amaçlanmıştır.

Bu araştırmanın amacı, Tokat ili merkez ve ilçelerindeki mevcut Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metodunu kullanma durumlarını tespit etmek olduğu için, araştırma yöntemi olarak, betimsel yöntem seçilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ

Çalışma gezi-gözlem metodunun, Tokat ili merkez ve ilçelerindeki ilköğretim ikinci kademe okullarda, Sosyal Bilgiler dersinde uygulanma durumunu araştırmaya

yöneliktir. Bu doğrultuda çalışmanın evrenini Tokat ili merkez ve ilçelerindeki İlköğretim ikinci kademedeki görev yapmakta olan Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışma Tokat ili ile sınırlı olduğundan örneklem seçme yoluna gidilmemiş, evrenin tamamı araştırmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmanın evrenini, Tokat ili merkez ve ilçelerinde görev yapmakta olan 205 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma evren üzerinde gerçekleştirilmiş olup 205 adet ölçme paketi öğretmenlerin büyük çoğunluğuna elden dağıtılmıştır. Bazı ilçelerde ise ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü anketlerin öğretmenlere ulaştırılması konusunda, araştırmacıya destek sağlamıştır. Bu şekilde gönderilen anketlere araştırmacı yönerge sayfası eklemiştir. Dağıtılan anketlerden 154'ü geri dönmüştür. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine ulaştırılan anket sayısı ile dönüş sayıları il merkezi ve ilçeler olarak Tablo 3.1.' de verilmiştir:

Tablo 3. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Dağıtılan ve Geri Dönen Anket Sayıları

	Dağıtılan anket sayısı	Geri dönen anket sayısı
Tokat (Merkez)	60	49
Turhal	30	29
Erbaa	36	24
Reşadiye	16	9
Niksar	12	9
Zile	25	16
Pazar	7	2
Almus	7	7
Yeşilyurt	4	3
Sulusaray	3	2
Artova	3	3
Başçiftlik	2	2
Toplam	205	154

Dağıtılan anketlerin geri dönme oranı % 75,12' dir. Bu oranın evrenin temsil edilebilirliği açısından yeterli olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerini; belli başlı demografik özelliklere göre betimlemek amacıyla, cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, mezun oldukları üniversite ve mezun oldukları fakülte/bölüm gibi bağımsız değişkenlere göre evren incelenmiştir. Buna göre; cinsiyet dağılımı 108 erkek (% 70) ve 46 kadın (% 30)'dır. Cinsiyet dağılımı bakımından erkek öğretmenlerin sayısının kadın öğretmenlere göre oldukça fazla olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin cinsiyet dağılımları Tablo 3.2.'de verilmiştir.

Tablo 3. 2. Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyet Dağılımları

Cinsiyet	<i>f</i>	%
Erkek	108	70
Kadın	46	30
Toplam	154	100

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin cinsiyet farklılıklarına göre yaşları incelenmiştir. Buna göre, erkek öğretmenler 21–30 yaş aralığında 69 kişi, 31–40 yaş aralığında 33 kişi, 41–50 yaş aralığında ise 6 kişidir. Kadın öğretmenlerin yaş dağılımı ise; 21–30 yaş aralığında 33 kişi, 31–40 yaş aralığında 12 kişi ve 41–50 yaş aralığında ise 1 kişidir. Bu sonuçlar doğrultusunda, Tokat ilindeki Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu 21–30 yaş aralığında olduğundan bu grubun genç olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre yaş dağılımları Tablo 3.3.'de verilmiştir.

Tablo 3. 3. Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaş Dağılımları

Yaş	Erkek		Kadın	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
21–30	69	63,9	33	71,7
31–40	33	30,06	12	26,01
41–50	6	5,6	1	2,2
Toplam	108	100	46	100

Cinsiyet farklılığı göz önüne alınarak, öğretmenlerin mesleki kıdemleri incelendiğinde; erkek öğretmenlerden 24 kişi 1–4 yıl aralığında; 58 kişi 5–8 yıl aralığında; 14 kişi 9–12 yıl aralığında ve 12 kişi 13 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahiptir. Kadın öğretmenler ise, 1–4 yıl aralığında 12 kişi, 5–8 yıl aralığında 24 kişi, 9–12 yıl aralığında 22 kişi ve 13 yıl ve üzerinde ise 14 kişiden oluşmaktadır. Mevcut Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çalışma yılları baz alındığında yüksek kıdemli olmadıkları söylenebilir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin cinsiyet farklılığına göre mesleki kıdem dağılımları Tablo 3.4.'de verilmiştir.

Tablo 3. 4. . Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre Mesleki Kıdem Dağılımları

Mesleki Kıdem	Erkek		Kadın	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
1–4 yıl	24	22,2	12	26,1
5–8 yıl	58	53,7	24	52,2
9–12 yıl	14	13,0	22	14,3
13 yıl ve üzeri	12	11,1	14	9,1
Toplam	108	100	72	100

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları üniversitelere göre dağılımları Tablo 3.5.' de verilmiştir.

Tablo 3. 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Üniversiteler

Üniversite Adı	<i>f</i>	%
1. Anadolu Üniversitesi	9	5,84
2. Ankara Üniversitesi	6	3,9
3. Atatürk Üniversitesi	14	9,09
4. Balıkesir Üniversitesi	6	3,9
5. Celal Bayar Üniversitesi	1	0,64
6. Dokuz Eylül Üniversitesi	5	3,25
7. Erciyes Üniversitesi	2	1,3
8. Gazi Üniversitesi	13	8,44
9. Gaziosmanpaşa Üniversitesi	5	3,24
10. Hacettepe Üniversitesi	4	2,6
11. İstanbul Üniversitesi	6	3,9
12. Karadeniz Teknik Üniversitesi	12	7,8
13. Marmara Üniversitesi	3	1,94
14. Niğde Üniversitesi	4	2,6
15. Ondokuz Mayıs Üniversitesi	46	29,88
16. Pamukkale Üniversitesi	4	2,6
17. Selçuk Üniversitesi	11	7,14
18. Uludağ Üniversitesi	2	1,3
19. Eğitim Enstitüleri	1	0,64
Toplam	154	100

Tablo 3.5. incelendiğinde Tokat ilinde görev yapan öğretmenlerden, 46 kişinin (% 30) Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 14 kişinin (% 9) Atatürk Üniversitesi, 13 kişinin (% 8) Gazi Üniversitesi, 12 kişinin (% 8) Karadeniz Teknik Üniversitesi ve 11 kişinin (% 7) de Selçuk Üniversitesi'nden mezun oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları bölümler Tablo 3.6.'da verilmiştir.

Tablo 3. 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Bölümler

Fakültesi	Alanı	<i>f</i>	%
Eğitim Fakültesi	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	46	29,88
	Tarih Öğretmenliği	47	30,52
	Coğrafya Öğretmenliği	27	17,53
Fen-Edebiyat Fakültesi	Tarih	23	14,93
	Coğrafya	7	4,54
Eğitim Enstitüsü		4	2,6
Toplam		154	100

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden sadece 46'sı (% 30) Sosyal Bilgiler öğretmenliği mezunudur. Geri kalan Eğitim Fakültesi mezunu

öğretmenlerden, 47 kişi (% 31) Tarih Öğretmenliği, 27 kişi (% 15) ise Coğrafya Öğretmenliği mezunudur. Fen-Edebiyat Fakültesi mezunu öğretmenlerden 23 kişi (% 15) Tarih bölümü, 7 kişi (% 5) de Coğrafya bölümü mezunudur. Araştırmaya katılan 4 öğretmen, mezun olduğu bölümü belirtmemiş olup mezun olduğu fakülte olarak Eğitim Enstitüsü yazmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, araştırmacı tarafından Sosyal bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metodu hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla geliştirilen ve 6 sorusu 4'lü dereceleme ölçeğinde, 24 sorusu açık-uçlu olarak hazırlanan toplam 30 sorudan oluşan bir ankettir. Anketin geliştirilme aşamaları aşağıda verilmiştir:

a) Veri toplama aracı hazırlanmadan önce literatür taraması yapılarak gezi-gözlem metodu ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda dikkat edilecek noktalar belirlenmiştir.

b) Araştırmacı Tokat il merkezi ve merkeze bağlı üç köyde görev yapan toplam 11 sosyal bilgiler öğretmeni ile ön görüşme yapmıştır. Yapılan görüşmede öğretmenlere en çok kullandıkları metotlar ve özellikle gezi-gözlem metodu hakkındaki düşünceleri sorularak söz konusu metodun öğretmenler tarafından ne şekilde ve sıklıkta uygulandığı, metodun yararları ve sınırlılıkları hakkında bilgi alınmıştır.

c) Öğretmenlerle yapılan bu görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda 12 açık uçlu sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır.

d) Önceki gruptan farklı 10 kişiden oluşan sosyal bilgiler öğretmenleri üzerinde pilot uygulama yapılmıştır. *ANKET* (2005) adlı çalışmasında Baş, ön uygulamanın önemini “bir aracın test sürüşüne” (2005:89) benzetmektedir. Ön uygulamadaki amaç,

ankette yer alan soruların, elde edilmesi amaçlanan bilgileri sağlayıp sağlamadığını, anlaşılabilirliğini ve cevaplayıcılar tarafından aynı şekilde yorumlanıp yorumlanmadığını test etmektir.

e) Ön uygulama sonucunda ankette yer alan soruların açık ve anlaşılır olduğu görülmüş ve araştırmanın amacına uygun olduğu düşüncesiyle mevcut 12 açık-uçlu soruya demografik özellikleri de içeren 12 açık-uçlu ve 6 tane de 4'lü likert tipi soru eklenerek, anketteki soru sayısı 30'a çıkartılmıştır.

Hazırlanan anket içerik geçerliliği için Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde, Ortaöğretim Sosyal Alanlar, İlköğretim ve Eğitim Bilimleri Bölümlerinde görevli öğretim elemanlarına uzman görüşü için sunulmuş ve gelen öneriler doğrultusunda, ankette geliştirilme yapılarak içerik geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Haynes (2004)'le birlikte, Şencan (2005) da içerik geçerliliğinin "aynı zamanda yapısal geçerliliğe ilişkin kanıt" sağladığını belirtmiştir (2005:746). Bu nedenle yapısal geçerlilik için ayrıca bir çalışma yapılmamıştır.

Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik, araştırmacının elde ettiği kayıtların veya yorumların gerçek hayattaki grubun, kişinin veya kurumun gerçekleriyle örtüşme derecesine bağlıdır. Bu nedenle kayıtlar ve yorumlar gerçeğine uygun olduğu ölçüde geçerli sayılır ve sınamalarda aynı çıktığı ölçüde ise güvenilirdir (Şencan, 2005:500).

Güvenilirlik; aynı kişi, grup veya kurum üzerinde yapılacak daha sonraki incelemelerde benzer ve aynı sonuçların elde edilmesidir (Şencan,2005:501). Ancak nitel araştırmalarda aynı olgunun iki kez ölçülemeyeceği belirtilmiş, iki kez ölçülse bile sonuçların kesinlikle aynı çıkmayacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle araştırmacı nitel

araştırma yaparken; ölçüm hatalarını, yanlış anlamaları veya yanlış değerlendirmeleri mümkün olduğu kadar azaltmaya çalışarak güvenilirliği sağlayabilir (Şencan,2005:501).

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik konusunda Şencan (2005:501) değişik kaynaklara dayanarak “geçerlilik ve güvenilirlik analizleri nicel araştırmalar için uygundur, nitel araştırmalarda bu tür analizler yapılamaz” şeklinde bir alıntıya yer vermiş ve nitel araştırmalarda “güvenilirlik” (reliability) yerine “dayanıklılık” (dependability) teriminin kullanılmasının önerildiğini belirtmiştir. Dayanıklılık, araştırmacının araştırma süreci içinde değişen olguların veya olayların araştırmayı ne şekilde etkilediğini veya etkileyebileceğini açık ve net bir şekilde ortaya koyması, böylece aynı araştırmayı tekrarlamayı düşünen araştırmacılara sağlam bir araştırma zemini sunmasıdır (Şencan, 2005:501).

Şencan (2005:501), Lincoln ve Guba (1985)’nin nitel araştırmaların geçerliliği ve güvenilirliği için “doğruluk” (trustworthiness) terimini kullandıklarını ve “doğruluğun”, inanılabilirlik, aktarılabilirlik, dayanıklılık ve teyit edilebilirlik olarak dört kriter çerçevesinde sağlanabileceğini belirtmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, veri toplama aracının güvenilirliği “dayanıklılık” ve “doğruluk” yöntemleri ile incelenmiş ve bu doğrultuda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Uygulanacak ankete son şekli verilerek deneme formu 12 kişilik Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden oluşan bir gruba uygulanmış ve ölçekte yer alan maddelerin açıklık ve anlaşılabilirliği konusunda bu gruba görüşülmüştür. Bu aşamalardan sonra veri toplama aracı İlköğretim ikinci kademe de görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulanmıştır.

Araştırmada uygulanan anket iki bölümden oluşmakta ve toplam 30 soru içermektedir. Birinci bölümde cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, mezun olunan üniversite ve

fakülte/bölüm gibi hakkında bilgi toplamaya dönük (demografik özellikler) yer almaktadır. İkinci bölümde ise Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin en çok kullandıkları eğitim metotları, gezi-gözlem metodu hakkındaki görüşleri, bu metodu kullanma sıklıkları, metodu uygularken dikkat ettikleri hususların mevcudiyeti, metodu kullanırken karşılaştıkları sorunlar sorgulanmakta ve bu metodun daha sağlıklı kullanılabilmesi için kişisel görüş ve önerileri istenmektedir. Bu bölümdeki altı soru “Hiç”, “Bazen”, “Çoğunlukla” ve “Her zaman” şeklinde seçeneleştirilmiş, geri kalan onaltı soru ise açık uçlu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket EK 1.’de sunulmuştur.

Nicel özellikteki soruların derecesini belirlemek için geliştirilen anket sorularında “Hiç: 1”, ”Bazen: 2”, “Çoğunlukla: 3”, “Her zaman: 4” şeklinde 4’lü likert tipi ölçek kullanılmıştır. Her bir maddeye verilen cevaplar 1.00 ile 4.00 arasında değişmektedir. Ölçek eşit aralıklı olduğu ve 4 sütun ile 3 aralıktan meydana geldiği için bu aralığın değerini hesaplamada (3/4) düşüncesinden hareket ederek seçeneklere ait sınırlar belirlenmiştir.

Seçenekler	Sınırı
Hiç	1.00–1.74
Bazen	1.75–2.49
Çoğunlukla	2.50–3.24
Her Zaman	3.25–4.00

Araştırma izni, Tokat ili Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınmıştır. İzin metni EK 2.’de sunulmuştur. Mevcut Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sayısı Tokat ili Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistik Bürosu’ndan edinildikten sonra anket yeterli sayıda çoğaltılmıştır. Araştırmacı bir hafta sürecinde anketlerin büyük kısmı elden dağıtmıştır. Anketler yine araştırmacı tarafından geri toplanmıştır. Anketlerin kaybolduğu bazı okullara ise araştırmacı tarafından anketler yeniden sağlanmıştır.

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Verilen kişisel bilgiler ve kullanılan veri toplama aracında yer alan nicel soruların puanları kodlanarak SPSS (Statistical Package for Social Sciences; SPSS Inc, 2001) 11.0.0 paket programına girilmiş ve değerlendirilmiştir.

Birinci alt problemi test etmek için, t-testi analizi uygulanmıştır. İkinci ve üçüncü alt problemlerin test edilmesinde öğretmenlerin yaşları üç kategoride ve mesleki kıdemleri dört kategoride gruplandırılmış ve Kruskal Wallis analizi uygulanmıştır. Dördüncü alt problem için de t-testi analizi yapılmıştır. Diğer alt problemler, kişisel bilgiler ve açık uçlu sorular incelenirken frekans (f) ve yüzde (%) hesaplamaları kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın genel sonuçları, daha sonra da çalışmanın alt problemlerine yönelik olarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular tablolar halinde gösterilerek açıklanmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerimizin neredeyse yarısı derslerinde çoğunlukla anlatım ve soru-cevap metodunu kullanmakta, ayrıca öğrencilere ev ödevi vermektedir. Öğrenciyi aktif hale getiren ve onların eleştirel düşünme yetilerini geliştiren Örnek Olay, Tartışma, Drama ve Problem Çözme gibi eğitim metotlarını ise bazen kullanmaktadırlar.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 43,5'i gezi-gözlem metodunu "Bazen", % 13'ü "Çoğunlukla" ve % 4,5'i "Her Zaman" kullanmaktadır. Araştırma sonunda, öğretmenlerin % 39'unun bu metodu "Hiç" kullanmadıkları görülmüştür. Sonuçlar Tablo 4.1.'de verilmiştir.

Tablo 4. 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodunu Kullanma Durumları

Uygulanma Sıklığı	<i>F</i>	%
Her Zaman	7	4,5
Çoğunlukla	20	13
Bazen	67	43,5
Hiç	60	39
Toplam	154	100

Gezi-gözlem metodunu kullanmayan öğretmenlerin kullanmama nedenleri Tablo 4.2.'de verilmiştir.

Tablo 4. 2. Gezi-Gözlem Metodunu Kullanmayan Öğretmenlerin Kullanmama Nedenleri

Nedenler	<i>f</i>	%
Maddi İmkânların Yetersizliği	62	37,34
Bürokratik Engellerin Çok Olması	27	16,27
Müfredatın Yoğunluğu	17	10,11
İzin Almanın Zorluğu	15	9,03
Velilerin İsteksizliği	13	7,83
Sorumluluğun Fazla Olması	13	7,83
Öğrenci Sayısının Fazla Olması	7	4,21
Öğrenci Disiplinin Zorluğu	7	4,21
Öğrencilerin Sınava Hazırlanması	5	3,01
Toplam	189	100

Öğretmenlere yaptıkları gezilerden sonra, sınıfta etkinlik yaptırıp yaptırmadıkları, yaptırıyorsa bu etkinliklerin neler olduğu sorulmuştur. Sonuçlar Tablo 4.3.'de verilmiştir.

Tablo 4. 3. Gezi Sonrası Yapılan Etkinlikler

Etkinlikler	<i>f</i>	%
Hiçbir Etkinlik Yapmama	83	50,03
Gezi İle İlgili Görüşleri Yazılı veya Sözlü Şekilde Alma	59	35,76
Gezi İle İlgili Soru Sorma	14	8,48
Gezi İle İlgili Rapor Hazırlatma	9	5,46
Toplam	165	100

Gezi yöntemini kullanan öğretmenlerimizin % 50,03'ü, gezi sonrası öğrencilerine hiçbir etkinlik yaptırmadıklarını belirtmişlerdir. Etkinlik yaptıklarını belirten öğretmenlerimizin ise sadece gezi ile ilgili öğrenci görüşlerini almak amacıyla etkinlik yaptıkları görülmektedir. Öğretmenlerden sadece %5,46'sı gezi sonrası değerlendirme için, öğrencilerine rapor hazırlatmaktadırlar.

Yapılacak bir gezi sonrasında öğrencilerde ne gibi kazanımlar meydana geleceği sorulduğunda, öğretmenlerin % 54,98'i bilgilerin kalıcı olacağını, % 13,14'ü

öğrencilerin çevreleriyle iletişime geçeceğinden, onların sosyalleşmelerine yardımcı olacağını ve % 11,95'i dersin zevki hale geleceğini belirtmişlerdir. Diğer sonuçlar Tablo 4.4.'de verilmiştir.

Tablo 4. 4. Gezi Sonrası Gerçekleşen Öğrenci Kazanımları

Kazanımlar	<i>f</i>	%
Bilgilerin Kalıcı Olmasını Sağlar	138	54,98
Öğrencilerin Sosyalleşmelerine Katkı Sağlar	33	13,14
Dersi Zevkli Hale Getirir	30	11,95
Öğrencilerin Çevrelerini Tanımalarına Yardımcı Olur	25	9,96
Öğrenci Başarısı Artar	18	7,17
Yorum Yok	7	2,78
Toplam	251	100

Gezi metodunu uygulayan öğretmenler gezileri çoğunlukla yakın çevreye düzenlemektedirler. Uzak çevreye olan gezilerin oranı % 15,6'dır. Buna rağmen yakın çevreye yapılan geziler % 53,8 oranındadır. Gezi metodunu uygulayan öğretmenlerimize nerelere gezi düzenledikleri sorulmuştur. Sonuçlar Tablo 4.5.'de verilmiştir.

Tablo 4. 5. Gezi Yapıldığı Belirtilen Alanların Örnekleri

Yer Örnekleri	<i>f</i>	%
Örnek belirtilmemiş	89	41,01
Tokat Müzesi	27	12,44
Almus Barajı	17	7,83
Balıca Mağarası	15	6,91
Devlet Kurumları	15	6,91
Camiler	15	6,91
Latifoğlu Konağı	12	5,52
Taşhan	8	3,68
Atatürk Evi	7	3,22
Zinav Gölü	5	2,03
İl Dışı	3	1,38
Sanayi Kuruluşları	2	0,92
Kelkit Vadisi	2	0,92
Toplam	217	100

Öğretmenlerimizin % 41,01'i gezi metodunu uyguladıklarını söyledikleri halde gezi düzenledikleri alanlara örnek göstermemişlerdir. Tokat ilinde en fazla gezi yapılan yerler; % 12,44 ile Tokat Müzesi, % 7,83 ile Almus Barajı ve % 6,91 ile Balıca Mağarası, Camiler ve Devlet Kurumlarıdır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden sadece 3'ü (% 1,38) il dışına gezi düzenlemiştir.

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine, gezi-gözlem metodunun daha sık uygulanabilmesi için ne gibi çözümler önerebilecekleri sorulmuştur. Sonuçlar Tablo 4.6.'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 6. Gezi-Gözlem Metodunun Daha Sık Uygulanabilmesi İçin Öğretmenlerin Önerileri

Öneriler	<i>f</i>	%
Okullarda Bütçe Ayrılmalı	76	24,51
Metoda Müfredatta Daha Çok Yer Ayrılmalı	40	12,90
MEB Tarafından Metodun Kullanılması Teşvik Edilmeli	36	11,61
Bürokratik İşlemler Kolaylaştırılmalı	34	10,96
Öğretmenler Bilinçlendirilmeli	30	9,67
Okullara Vasıta Sağlanmalı	28	9,03
Yerel Yönetimlerden Okullara Destek Verilmeli	15	4,83
Sınıf Mevcutları Azaltılmalı	14	4,51
Okul-Aile İşbirliği Sağlanmalı	9	6,12
Yorum Yok	18	5,80
Toplam	310	100

Gezi-gözlem metodunun daha sık uygulanabilmesi için öğretmenlerimizin % 24,51'i okullara ek bir bütçe ayrılmasını, %12,90'ı Müfredatta bu metoda daha fazla yer ayrılmasını, % 11,61'i MEB (Milli Eğitim Bakanlığı)'in okullara destek vermesi gerektiğini ve % 10,96'sı ise bürokratik işlemlerin kolaylaştırılması gerektiğini öneri olarak belirtmişlerdir.

Tokat ilinde gezi-gözlem metodunun uygulanabileceği yerler sorulduğunda ise, öğretmenlerimiz çeşitli örnekler vermişlerdir. Verilen örnekler Tablo 4.7.'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 7. Tokat İlinde Mevcut Gezi Alanları

Yer Örnekleri	<i>f</i>	%
Balıca Mağarası	81	15,78
Tokat Müzesi	66	12,86
Tarihi Eserler	57	11,11
Kale	53	10,33
Camiler	39	7,60
Almus Barajı	37	7,21
Kamu Kuruluşları	23	4,48
Fabrikalar	21	4,09
Taşköprü	18	3,50
Latifoğlu Konağı	17	3,31
Kaplıcalar	14	2,72
Zinav Gölü	13	2,53
Çiftlikler	12	2,33
Belediye Binası	11	2,14
Kelkit Çayı	11	2,14
Taşhan	9	1,75
Maden Ocakları	5	0,97
Siyasi Parti Teşkilatları	4	0,77
Kütüphane	2	0,38
Örnek Verilmemiş	20	3,89
Toplam	513	100

Gezi yapılabilecek alanlar olarak, öğretmenlerimizin % 15,78'i Balıca Mağarasını, % 12,86'sı Tokat Müzesini, % 11,11'i Tarihi eserleri ve % 10,33'ü Tokat kalesini örnek göstermiştir. Öğretmenlerimizin % 3,89'u bu maddeye herhangi bir katkı getirmemişlerdir. Örnek olarak Tarihi Eserler cevabını veren öğretmenlerimiz ise bu tarihi eserlerin isimlerini vermemişlerdir.

4.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Gezi-Gözlem Metodu, İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinde Ne Ölçüde Uygulanmaktadır?” biçiminde düzenlenen birinci alt probleme ilişkin sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. 8. Gezi-Gözlem Metodunun İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanma Durumu

Uygulanma Sıklığı	<i>f</i>	%
Her Zaman	60	39,00
Çoğunlukla	67	43,50
Bazen	20	13,00
Hiç	7	4,50
Toplam	154	100

Tablo 4. 8.’deki sonuçlara göre gezi-gözlem metodunun, öğretmenlerin % 82,5’i tarafından “her zaman” ve “çoğunlukla” uygulandığı görülmektedir. Öğretmenlerin % 13’ü bu metodu “bazen” kullanırken, % 4,5’i “hiç” kullanmamaktadır. Tablodan elde edilen sonuçlara göre bu metodun öğretmenlerin çoğu tarafından sıklıkla kullanıldığı söylenebilir.

4.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Gezi-Gözlem Metodu, İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Hangi Konularda Uygulanmaktadır?” biçiminde düzenlenen bu alt problem doğrultusunda, konular 6. sınıf ve 7. sınıf olarak ikiye ayrılmıştır. Buna göre elde edilen sonuçlar Tablo 4. 9. ve Tablo 4.10.’de verilmiştir.

Tablo 4. 9. Gezi-Gözlem Metodunun En Çok Kullanıldığı 6. Sınıf Konuları

Konular	<i>f</i>	%
Türkiyemiz	28	14,81
Dünyanın Hareketleri	19	10,05
Demokratik Hayat	18	9,53
Tarım	18	9,53
Dünyanın Şekli	17	8,99
Sanayi	13	6,88
İlk Türk Devletleri	12	6,35
Hayvancılık	9	4,76
Yerleşme	9	4,76
Nüfus	9	4,76
Anadolu Selçuklu Devleti	9	4,76
Yardımlaşma Kurumları	8	4,23
Coğrafi Bölgeler	7	3,7
İklim	5	2,65
Doğal Güzellikler	5	2,65
Osmanlı Devleti	3	1,59
Toplam	189	100

Tablo 4. 9.'daki sonuçlara göre 6. sınıf konularında “Türkiyemiz” ünitesinde gezi-gözlem metodunun % 14,81 oranında olmak üzere en sık uygulandığı görülmektedir. Bu konuyu % 10,05 ile “Dünyanın Hareketleri” ve % 9,53 ile “Demokratik Hayat” ve “Tarım” izlemektedir. Yine en sık kullanılan konular olarak % 8,99 ile “Dünyanın Şekli”, % 6,88 ile “Sanayi” ve % 6,35 ile “İlk Türk Devletleri” söylenebilir.

Tablo 4. 10. Gezi-Gözlem Metodunun En Çok Kullanıldığı 7. Sınıf Konuları

Konular	<i>f</i>	%
Coğrafi Bölgeler	69	75,82
Osmanlı Devleti	17	18,69
Tarım	5	5,49
Toplam	91	100

Tablo 4.10.'daki sonuçlara göre 7.sınıf konularında “Coğrafi Bölgeler” ünitesinde gezi-gözlem metodunun %75,82 oranında olmak üzere en sık uygulandığı görülmektedir. Bu konuyu % 18,69 ile “Osmanlı Devleti” ve %5,49 ile “Tarım” izlemektedir.

Yukarıdaki iki tabloda görüldüğü gibi, gezi-gözlem metodu, ilköğretim ikinci kademe 6. sınıflarda daha çok konuda uygulanmakta iken ilköğretim ikinci kademe 7. sınıflarda daha az konuda uygulanmaktadır. Öğretmenlerle yapılan mülakat verilerine göre, 7. sınıf öğrencileri OKS (Ortaöğretim Kurumlar Sınavı)'ye hazırlandıkları için, yoğun olarak çoktan seçmeli sorularla, sınava yönelik olarak ders yapılmasını istemekte ve yapılacak bir gezi etkinliğini boşa geçecek zaman olarak görmektedirler. Ayrıca öğretmenler 7. sınıf müfredatının yoğunluğundan dolayı da gezi-gözlem metoduna zaman ayıramadıklarını belirtmişlerdir.

4.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodu Hakkındaki Düşünceleri Nelerdir?” şeklinde tasarlanan bu alt probleme göre, Gezi-Gözlem Metodu hakkında öğretmenlerin düşüncelerine ilişkin açık uçlu olarak düzenlenen 12. soruya verdikleri cevaplar frekans ve yüzde olarak hesaplanmış ve Tablo 4.11.'de kategorileştirilmiştir.

Tablo 4. 11. Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodu Hakkındaki Genel Düşünceleri

Kategoriler	<i>f</i>	%
Çok Faydalıdır	99	28,95
Bilgilerin Kalıcılığını Sağlar	79	23,10
Bilgileri Somutlaştırır	36	10,53
Uygulaması Zordur	28	8,19
Maddiyatı Ağırdır	26	7,60
Çok Zaman Alan Bir Metot	20	5,85
İzinler Zor	18	5,26
Sorumluluğu Ağır Olan Bir Metot	8	2,34
Öğrencilerin Yorum Yapma Yetilerini Geliştirir	4	1,17
Öğrencilere Sorumluluk Duygusu Kazandırır	3	0,88
Sosyal Bilgiler Konularına Uygun Değil	1	0,28
Yorum Yok	20	5,85
Toplam	342	100

Tablo 4.11.’deki verilere göre belirlenen kategorilerden frekans ve yüzdeleri yüksek olanlar kullanılmıştır. Buna göre öğretmenlerin % 28,95’i bu metodu “Çok Faydalıdır”, % 23,10’u “bilgilerin kalıcılığını sağlar”, % 10,53’ü “bilgileri somutlaştırır”, % 8,19’u ise “Uygulaması Zor” olarak tanımlamaktadır.

4.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan öğretmenlere Gezi-Gözlem Metodunu uygulamada tercih ettikleri önemli tarih veya günlerin olup olmadığı sorulmuş ve buna göre öğretmenlerden gelen cevaplar Tablo 4.12.’deki gibi gruplandırılmıştır.

Tablo 4. 12. Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodunu Uygulamada Tercih Ettikleri Önemli Tarih veya Günler

Kategoriler	<i>f</i>	%
Yok	89	53,61
Konulara Paralel	29	17,47
Hava Koşulları	21	12,65
Dönem Sonu	12	7,23
Ünite Sonları	8	4,82
Özel Günler	7	4,22
Toplam	166	100

Öğretmenlerin %53,61'i bu metodu uygularken bir tarih tercih etmediklerini, % 17,47'si konulara paralel olarak, % 12,65'i hava koşullarına göre tarih belirlediklerini ifade etmektedirler. Bununla birlikte öğretmenlerin % 7,23'ü dönem sonlarında, % 4,82'si ünite sonlarında ve %4,22'si belirli gün ve haftalara göre tarih belirlemeyi tercih etmektedirler.

4.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Gezi-gözlem metodunu kullanan öğretmenlere metot sonrasında öğrencilere herhangi bir etkinlik yaptırıp yaptırmadıkları sorulmuş ve verilen cevaplar doğrultusunda Tablo 4.13. oluşturulmuştur.

Tablo 4. 13. Öğretmenlerin Yaptıkları Geziler Sonrasında Öğrencilere Etkinlik Yaptırma Durumları

Kategoriler	<i>f</i>	%
Yok	83	50,3
Duygu ve Düşüncelerini Yazılı ve Sözlü Olarak alma	59	35,76
Soru Sorarım	14	8,48
Gezi İle İlgili Rapor hazırlatırım	9	5,46
Toplam	165	100

Tablo 4.13.'e göre bu metodu kullanan öğretmenlerin %50,3'ünün metot sonrasında hiçbir etkinlik yaptırmadıkları görülmüştür. Metot sonrası yaptırılan

etkinlikler ise, duygu ve düşüncelerini yazılı ve sözlü olarak alma (%35,76), soru sorma (%8,48) ve gezi ile ilgili rapor hazırlatma (%5,46) şeklinde sıralanmıştır.

4.6. ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın altıncı alt problemi “Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodu Konusundaki Bilgi ve Becerileri Arasında Anlamlı Fark Var mıdır?” şeklindedir.

Araştırmanın altıncı alt problemi doğrultusunda, öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodu konusundaki bilgi ve becerilerinin düzeyini belirlemek için, bu metodu kullanan öğretmenlerin ölçme aracındaki 19 ve 20 numaralı sorulara verdikleri bilgiler ve araştırmacının öğretmenlerle yaptığı yüz yüze görüşmeler esas alınmıştır. Buna göre, bu metoda ilişkin bilgi ve beceri düzeyleri “her zaman” ve “çoğunlukla” ifadeleri için *yüksek düzey*, “bazen” ve “hiç” ifadeleri için de *düşük düzey* olarak kodlanmıştır. Düzeyler arasındaki farklılığın manidarlığını test etmek için, bağımsız değişkenler için t testi analizi yapılmıştır. Buna göre gezi-gözlem metoduna ilişkin bilgi ve beceri düzeyi yüksek olan öğretmenler ile düşük olan öğretmenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sonuçlar Tablo 4.14. ve Tablo 4.15.’de verilmiştir.

Tablo 4. 14. Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodunu kullanmalarına Göre Ön bilgi Verme Durumları

Bilgi ve Beceri Düzeyleri	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>SS</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Yüksek	57	3,70	.46	92	-15,17***	.000
Düşük	37	1,87	.71			

***
 $p < .001$

Tablo 4. 15. Öğretmenlerin Gezi-Gözlem Metodunu kullanmalarına Göre Gezi Planı Yapma Durumları

Bilgi ve Beceri Düzeyleri	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>SS</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Yüksek	57	3,65	.48	82	-2,58*	.012
Düşük	27	3,26	.90			

* $p < .05$

Gezi-gözlem metoduna ilişkin bilgi ve beceri düzeyi yüksek olan öğretmenlerin ($\bar{X}=3,70$; $SS = .46$) önbilgi verme durumlarının, bilgi ve beceri düzeyi düşük bulunan öğretmenlere ($\bar{X}=1,87$; $SS = .71$) göre daha sık olduğu tespit edilmiş, aradaki bu farklılık anlamlı çıkmıştır ($t_{(92)} = -15,17$; $p < .001$). Gezi-gözlem metoduna ilişkin bilgi ve beceri düzeyi yüksek olan öğretmenlerin ($\bar{X}=3,65$; $SS = .48$) gezi planı yapma durumlarının, bilgi ve beceri düzeyi düşük bulunan öğretmenlere ($\bar{X}=3,26$; $SS = .90$) göre daha sık olduğu tespit edilmiş, aradaki bu farklılık anlamlı çıkmıştır ($t_{(82)} = -2,58$; $p < .05$).

4.7. YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın yedinci alt problemi, “Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Cinsiyetlerine, Yaşlarına ve Mesleki Kıdemlerine Göre Gezi-Gözlem Metodunu Kullanma Durumları Arasında Anlamlı Bir Fark Var Mıdır?” biçiminde düzenlenmiştir.

Bu doğrultuda, öğretmenlerin gezi-gözlem metodunu kullanma durumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için, t-testi analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. 16. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Gezi-Gözlem Metodunu Kullanma Durumları

Cinsiyet	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>SS</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Kadın	46	3,22	0,87	152	-0,477	.07
Erkek	108	3,15	0,81			

$p > .05$

Tablo 4. 16.'da görüldüğü gibi kadın öğretmenlerle ($\bar{X} = 3,22$; $SS = 0,87$) erkek öğretmenler ($\bar{X} = 3,15$; $SS = -0,477$) arasında gezi-gözlem metodunu kullanma durumları açısından anlamlı farklılık görülmemektedir ($t_{(152)} = -0,477$; $p > .05$).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşlarına göre gezi-gözlem metodunu kullanma durumları arasında bir ilişki olup olmadığını test etmek için, yaşları üç kategoride gruplandırılmış ve Kruskal Wallis analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.17.'de görülmektedir.

Tablo 4. 17. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Gezi-Gözlem Metodunu Kullanma Durumları

Yaş	<i>N</i>	Sıra Ort.	<i>sd</i>	χ^2	<i>p</i>	Anlamlı Fark
21-30 Yaş	102	75,73	2	0,56	$p > .05$	Fark Yoktur
31-40 Yaş	45	80,82				
41-50 Yaş	7	82,00				

Tablo 4.17. incelendiğinde, öğretmenlerin yaşları ile gezi-gözlem metodunu kullanma durumları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($\chi^2_{(2)} = 0,56$, $p > .05$).

Öğretmenlerin, mesleki kıdemlerine göre gezi-gözlem metodunu kullanma durumlarının farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için, mesleki kıdemleri, dört kategoride gruplandırılmıştır. Bu gruplarla gezi-gözlem metodunu kullanma durumları, Kruskal Wallis tekniği ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçlarının yer aldığı Tablo 4.18.

incelendiğinde, öğretmenlerin gezi-gözlem metodunu kullanma durumları ile kıdemleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($\chi^2_{(3)} = 3,01, p > .05$). Analiz sonuçları Tablo 4.18.'da verilmiştir:

Tablo 4. 18. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Gezi-Gözlem Metodunu Kullanma Durumları

Kıdem	<i>N</i>	Sıra Ort.	<i>sd</i>	χ^2	p	Anlamlı Fark
1-4 yıl	36	67,10	3	3,01		Fark Yoktur
5-8 yıl	82	80,30				
9-12 yıl	22	82,11				
13 yıl ve üzeri	14	80,57				

$p > .05$

4.8. SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Gezi-Gözlem Metodunun Uygulanmasında Karşılaşılan Zorluklar Nelerdir?” şeklinde hazırlanan onuncu alt probleme göre, metodun uygulanması ile ilgili zorluklar “metot kullanılmak istendiğinde” ve “metot uygulanırken ve sonrasında” şeklinde iki bölümde incelenmiştir. Verilen cevaplar Tablo 4.19. ve Tablo 4.20.'de görülmektedir.

Tablo 4. 19. Gezi-Gözlem Metodu Uygulanmak İstenildiğinde Karşılaşılan Zorluklar

Kategoriler	<i>f</i>	%
Yok	92	42,21
Maddi Zorluklar	33	15,13
İzin Almadaki Zorluklar	26	11,92
Ulaşım Sorunları	21	9,63
Bürokratik Engeller	13	5,97
Velilerin İsteksizliği	11	5,04
Disiplin Sorunları	7	3,21
Öğrenci Sayısının Fazlalığı	6	2,75
Hava Şartları	3	1,38
Derslerin Aksaması	3	1,38
Süre Yetersizliği	3	1,38
Toplam	218	100

Gezi-gözlem metodu uygulanmak istenildiğinde karşılaşılan zorluklar, Tablo 4.20.'de gösterilmiştir. Öğretmenlerin % 42,21'i gezi-gözlem metodunu kullanmak istediklerinde hiçbir zorlukla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Zorlukla karşılaştıklarını belirten öğretmenler ise bunları; Maddi Zorluklar % 15,13, İzin Almadaki Zorluklar % 11,92, Ulaşım Sorunları % 9,63 ve Bürokratik Engeller % 5,97 olarak tanımlamışlardır.

Tablo 4. 20. Gezi-Gözlem Metodu Uygulanırken ve Sonrasında Karşılaşılan Zorluklar

Kategoriler	<i>f</i>	%
Yok	110	55,55
Öğrenci Disiplini	27	13,64
İzin	14	7,08
Maddiyat	13	6,57
Ulaşım	11	5,55
Sorumluluk Ağır	9	4,54
Derslerin Aksaması	8	4,04
Konaklama	6	3,03
Toplam	198	100

Tablo 4.20. İncelendiğinde gezi-gözlem metodunu kullanan öğretmenlerin % 55,55'in bu metodu uygularken ve uyguladıktan sonra hiçbir zorlukla karşılaşmadıkları görülmektedir. Zorlukla karşılaştıklarını belirten öğretmenler ise; % 13,64'ü öğrenci disiplini ile, % 7,08'i izin ile, %6,57'si maddiyatla ilgili zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.19. ve 4.20.'den anlaşıldığı gibi gezi-gözlem metodunu kullanan öğretmenlerin neredeyse yarısı bu metodu kullanmak istediklerinde, kullandıklarında ve sonrasında hiçbir zorlukla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Buna rağmen bu metot öğretmenler tarafından sıklıkla tercih edilmemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler öğretiminde gezi-gözlem metodunun kullanılma sıklığı yüksek düzeyde çıkmıştır. Bu araştırmadan elde edilen diğer sonuçlar aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir.

1. Gezi-gözlem metodu, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu tarafından uygulanmaktadır.

2. Gezi-gözlem metodu ilköğretim ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersinde en çok 6. sınıf konularında uygulanmaktadır.

3. Sosyal Bilgiler öğretmenleri gezi-gözlem metodunun çok faydalı bir metot olduğuna inanmaktadırlar.

4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metodunu uygularken tercih ettikleri önemli gün veya tarih yoktur.

5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem metodunu uyguladıktan sonra öğrencilerine hiçbir etkinlik yaptırmadıkları görülmüştür.

6. Gezi-gözlem metoduna ilişkin bilgi ve beceri düzeyi yüksek olan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile düşük olan öğretmenler arasında; bilgi ve beceri düzeyi yüksek olan öğretmenlerce bu metodun daha sıklıkla tercih edildiği bulunmuştur.

7. Gezi-gözlem metodunu kullanma durumları cinsiyet, yaş ve mesleki kıdem değişkenlerine göre farklılaşmamaktadır.

8. Gezi-gözlem metodunu kullanan öğretmenlerin neredeyse yarısı bu metodu kullanmak istediklerinde, kullandıklarında ve sonrasında hiçbir zorlukla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

5.1. BULGULARIN YORUMU

Araştırma sonucunda toplanan bulguların yorumu araştırmada kullanılan anket maddelerine paralel olarak sırasıyla yapılmıştır. Öncelikle araştırmanın alt problemleri göz önüne alınarak gezi-gözlem metodunu kullanma durumunun cinsiyet, yaş ve kıdeme göre değişme durumu değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetleri ile gezi-gözlem metodunu kullanma durumları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Erkek ve kadın öğretmen sayılarının eşit olmaması anlamlı farkın olmayışının nedeni olarak gösterilebilir. (Araştırmaya 108 erkek öğretmen ve 46 kadın öğretmen katılmıştır).

Öğretmenler yaş durumları bakımından incelendiğinde ise 102 kişi 21–30 yaş aralığında, 45 kişi 31–40 yaş aralığında ve 7 kişi 41–50 yaş aralığındadır. Bu aralıklara baktığımızda gruplar arasında yine bir eşitsizlik söz konusudur. Gezi-gözlem metodunu kullanma durumları ile yaş faktörü arasında anlamlı bir fark çıkmamasının nedeni gruplar arasındaki bu eşitsizlik olabilir.

Aynı şekilde, öğretmenler kıdem durumları açısından incelendiğinde de anlamlı bir fark bulunamamıştır. Anlamlı bir farkın bulunamayışının nedeni gruplamadaki eşitsizlik gösterilebilir.

Gezi-gözlem metodunun uygulanması ile ilgili bulgulara baktığımızda, araştırmaya katılan öğretmenlerden % 61'i gezi-gözlem metodunu kullanmakta olduğu, % 39'unun ise bu metodu kullanmadığı görülmektedir. Metodu kullanan öğretmenlerin %4,5'i metodu "her zaman" kullanmakta, % 13'ü "çoğunlukla" kullanmakta ve %43,5'i ise "bazen" kullanmakta oldukları görülmektedir. Gezi-gözlem metodu Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğu tarafından "bazen" uygulanan bir metottur. Serin'in (2003) yapmış olduğu çalışmada çok az sayıdaki öğretmen (%30), gezi-gözlem

metodunu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde uygulamakta olduklarını belirtmişlerdir. Özay (2003) tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasında coğrafya öğretmenlerinin gezi-gözlem metodunu “bazen” uyguladıkları görülmektedir. Bu araştırma sonuçları doğrultusunda gezi-gözlem metodunun öğretmenler tarafından çok fazla uygulanmadığı söylenebilir. Ancak, Korkmaz (2006) araştırmasında gezi-gözlem metodu ve öğretmen merkezli öğretim (düz anlatım, soru-cevap) yöntemlerini uygulamanın, öğrencilere ait başarılarını artırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin başarılarında gözlenen farklılıkların öğrenci merkezli bir yaklaşım olan gezi-gözlem metodundan kaynaklandığı söylenebilir.

Gezi-gözlem metodunu kullanan öğretmenlerin bu metot hakkındaki bilgi ve beceri düzeylerini incelemek amacıyla gezi öncesi öğrencilere bilgi verme ve gezi ile ilgili plan yapma durumlarına bakılmıştır. Gezi öncesi öğrencilere bilgi verme durumları sorulduğunda öğretmenlerden %26,6’sı “her zaman”, %13,6’sı “çoğunlukla”, %13,6’sı “bazen” ve %7,1’i “hiç” cevabını vermiştir. Gezi planı yapma durumları sorulduğunda öğretmenlerden %33,8’i “her zaman”, %15,6’sı “çoğunlukla”, %5,2’si “bazen” gezi planı yaptıklarını belirtmişlerdir. Gezi-gözlem metodunun en önemli basamaklarından biri gezi öncesi öğrencilere bilgi vermektir. Eğer bu metodu en yararlı şekilde kullanmak istiyorsak gezi öncesi plan yapmalı ve öğrencilere gezi ile ilgili ön bilgi vermeliyiz. Ancak öğretmenler bu sorulara farklı cevaplar vermişlerdir. Bu sonuçlar öğretmenlerin söz konusu metot hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermiştir. Öğretmenler lisans eğitimleri süresince çeşitli eğitim metotları hakkında da ders almaktadırlar. Bu metotların içerisinde gezi-gözlem metodu da bulunmaktadır. Ancak lisans derslerinde dahi bu metodun uygulanması ile ilgili yeterli bilgi çoğu zaman verilmemektedir. Lisans eğitimlerinde bu metot hakkında ön bilgi alan

öğretmenler ise göreve başladıklarında metodu kullanmakta çekinceli davranmaktadır. Bunun nedeni olarak metot hakkındaki bilgilerini ilerletmemiş olmaları ve metodu kullanmada istekli olmamaları gösterilebilir. Serin (2003) ve Özyay (2003)'ın araştırmalarında da öğretmenlerin metot hakkında temel bilgilere sahip olmadıkları sonuçları çıkmıştır. Ayrıca Serin (2003) çalışmasında öğretmenlerin metot ile ilgili temel bilgileri lisans eğitimlerinde aldıklarını ancak göreve başladıktan sonra çok az bir kısmının gezi-gözlem metodu ile alakalı bilimsel yayınları takip ettiklerini söylemiştir.

Ayrıca gezi-gözlem metodunun en önemli aşamalarından biri de gezinin değerlendirme basamağıdır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden % 50'si gezi sonrası hiçbir etkinlik yapmadıklarını belirtmişlerdir. Etkinlik yapan öğretmenlerden ise % 35,8'i öğrencilerin gezi ile ilgili duygu ve düşüncelerini yazılı veya sözlü şekilde aldığını, %8,4'ü gezi ile ilgili soru sorduğunu ve %5,4'ü ise gezi ile ilgili öğrencilerden rapor hazırlamalarını istediğini belirtmiştir. Serin (2003)'in yaptığı araştırmada da öğretmenlerin büyük çoğunluğunun gezi sonrası etkinlik yaptırmanın önemini bildikleri ancak bu etkinlikleri tanımlayamadıkları görülmektedir.

Gezi-gözlem metodunun İlköğretim İkinci kademe Sosyal Bilgiler dersi müfredatı çerçevesinde hangi konularda uygulandığına ilişkin bulgular değerlendirildiğinde. Gezi-gözlem metodunun ilköğretim 6. sınıflarda en çok % 14,81 ile 'Türkiyemiz', %10,05 ile 'Dünyamız', %9,53 ile 'Demokratik Hayat ve Tarım' ünitelerinde uygulandığı görülmüştür. Ancak öğretmenlere nerelere gezi yaptıkları sorulduğunda %41,01'i yer belirtmemiştir, %12,44'ü Tokat Müzesi, %7,83'ü Almus Barajı, % 6,91'i ise Ballica Mağarası, çeşitli devlet kurumları ve Ali Paşa Camii gibi yerlerin isimlerini vermiştir. Gezi yapılan bu yerlerin belirtilen ünitelerle ilgisinin en azından belirtilen ünitelerin tamamıyla açık bir şekilde kurulamadığı görülmektedir.

Yapıldığı belirtilen bu gezilerle ‘Türkiyemiz’ ünitesi arasında kısmen bir ilgi kurulabilirse bile, diğer ünitelerin konularıyla yapılan geziler arasında bir ilişki yoktur. ‘Dünyamız’ ünitesi ile ilgili nasıl bir gezi ve gözlem yapıldığı ise açık bir merak unsurudur. Bu ünite de gözlem yapılabilecek en uygun konular durumundaki güneş ve ay tutulmalarıyla ilgili bir gözlem yapıldığına ilişkin herhangi bir veri, anket ve mülakatlarda elde edilememiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin metodu uyguladıkları üniteler ile gezi yaptıklarını söyledikleri yerler arasında ilişkinin olmaması yapılan gezilerin okullarda yıl içinde gerçekleşen eğlence ve piknik amaçlı geziler olduğu ve bu gezileri söz konusu eğitim metoduna saydıkları düşünülebilir. Ya da öğretmenler yalnızca bir etkinlik gerçekleştirmiş olmak için bazı geziler organize etmektedirler. Bu sonuçlar öğretmenlerin aslında gezi-gözlem metodu hakkındaki bilgilerin yetersiz olduğunu da göstermektedir. Öğretmenlerimiz derslerini dört duvar arasında geleneksel anlayışla sürdürmekte ısrarcı davranmaktadırlar. Bu durum bizlere öğretmenlerimizin yeniliğe açık olmadıkları ya da kendilerini geliştirme de yetersiz kaldıkları lisans bilgileriyle ve kendi öğrenim hayatlarında edindikleri tecrübelerle yetindikleri fikrini uyandırmaktadır.

Gezi-gözlem metodunun İlköğretim İkinci kademe 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi müfredatı çerçevesinde uygulandığı konulara bakıldığında gezi-gözlem metodu, %75,82 ile ‘Bölgelerimiz’, % 18,69 ile ‘Osmanlı Devleti’ ve %5,49 ile ‘Tarım’ ünitelerinde kullanılmaktadır. Öğretmenler ‘Bölgelerimiz’ ve ‘Osmanlı Devleti’ konuları ile ilgili gezi yaptıkları yerlere örneklerini belirtirken, gezi-gözlem metodunu kullandıklarını belirttikleri ‘Tarım’ ünitesiyle ilgili herhangi bir yer örneği vermemişlerdir. Ayrıca gezi-gözlem metodu 7. sınıf seviyesinde 6. sınıflara oranla daha az konuda uygulanmaktadır. Öğretmenlerle yapılan mülakatlarda öğretmenler 7. sınıf müfredatının çok yoğun

olduğunu ve süre yetersizliğinden bu metodu kullanamadıklarını ayrıca öğrencilerin OKS (Ortaöğretim Kurumlar Sınavı)'ye hazırlandıklarından dolayı dersleri sınava yönelik test çözerek sürdürmeyi istediklerini belirtmişler bu nedenle de gezi-gözlem metodunu uygulamadıklarını söylemişlerdir.

Bu çalışmada gezi-gözlem metodunu kullandıklarını belirten öğretmenlerin gezi yapmak için tarihleri nasıl belirledikleriyle ilgili bulgular değerlendirildiğinde, öğretmenlerden %53,61'i bu soruya belirli bir tarih ya da zaman belirlemedikleri cevabını verirken; geri kalan öğretmenlerden %17,47'si konulara paralel olarak gezi planladıklarını, %12,65'i ise hava koşullarını dikkate alarak gezi planı yaptıklarını belirtmişlerdir. Gezi-gözlem metodunu kullanan öğretmenlerden sadece % 4,22'si geziyi planlarken Belirli Gün ve Haftaları dikkate aldıklarını belirtmiştir. Gezi-gözlem metodu Belirli Gün ve Haftalarla ilgili konuların işlenmesinde kullanılabilecek metotlardan birisidir. Örneğin, Kızılay Haftası'nda öğrenciler Kızılay kuruluşlarına götürülebilirler ve bu kurumun çalışmaları hakkında bilgilendirilebilirler ya da Müzeler Haftasında öğrencilere müze ziyaretleri yaptırılabilir ve müzelerin işlevleri hakkında bilgi alabilirler. Ancak öğretmenler metodun bu özelliğini ya göz ardı etmektedirler ya da bu özelliği önemsememektedir.

Gezi-gözlem metodunu kullanmadıklarını belirten öğretmenlere kullanmama nedenleri sorulduğunda %37,34'ü maddi imkânsızlıklardan, % 16,26'sı bürokratik engellerin çokluğundan, %10,11'i müfredat yoğunluğundan dolayı bu metodu kullanamadıklarını belirtmişlerdir. Gezi-gözlem metodunu kullanmama nedenleri arasında ayrıca öğrenci sayısının çokluğu, öğrencilerin sınava hazırlanmaları ve velilerin isteksizliğini belirten öğretmenler de mevcuttur.

Gezi-gözlem metodunun uygulanma öncesi ve uygulanma sırasında karşılaşılan zorluklar iki ana başlıkta sorgulanmıştır: (1) öğretmenlerin gezi-gözlem metodunu kullanmak istediklerinde çıkan sorunlar, (2) gezi-gözlem metodunu uygularken çıkan sorunlar. Gezi-gözlem metodunu uygulamak istediklerinde öğretmenlerin %42,21'i hiçbir sorunla karşılaşmadıklarını belirtirken, sorunla karşılaştıklarını belirten öğretmenler; %15,13 maddi zorluklar, %11,92 izin almada karşılaşılan sorunlar, %9,63 ise ulaşımda karşılaşılan sorunlar şeklinde bu sorunları belirtmişlerdir. Ayrıca çok az sayıda öğretmen velilerin isteksizliğinden, süre azlığından ve derslerin aksadığını bahsetmişlerdir. Öğretmenlere gezi-gözlem metodunu uyguladıkları sırada hangi sorunlarla karşılaştıkları sorulduğunda ise; öğretmenlerden % 55,55'i gezi sırasında hiçbir sorunla karşılaşmadıklarını belirtirken, sorunla karşılaştığını belirten öğretmenlerden ise %13,64'ü öğrenci disiplininde sorun yaşadıklarını, %5,55'i ulaşımda sorun yaşadıklarını, %4,54'ü öğrencilerin sorumluluğu üzerlerinde olduğu için tedirgin olduklarını ve %3,03'ü konaklamada sorunla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Metodu kullanan öğretmenlerin cevaplarından gezi-gözlem metodunu kullanmayan öğretmenlerin öne sürdükleri sorunların aslında onların metot hakkında yetersiz bilgilerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Çünkü metodu kullanan öğretmenlerin neredeyse yarısı metodu kullanmak istediklerinde, yani hazırlık aşamasında, ve metodu kullanırken hiçbir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Sorunla karşılaştıklarını belirten öğretmenler ise gezi sırasındaki aksaklıklardan bahsetmişlerdir. Serin (2003) tarafından yapılan araştırmada; gezi-gözlem yöntemini uygulayan öğretmenler; uygulamanın olumlu yönlerini, yeterli düzeyde öğrenmeler sağlanması, derse katılımın yüksek olması ve derslerin daha zevkli işlenmesi olarak belirtmişlerdir. Öğretmenlerin uygulamadan olumlu sonuçlar almalarına rağmen, yeterli

sayıda uygulamaya yer vermemelerinin sebebi uygulama aşamasındaki çeşitli zorluklar olduğu belirtilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere gezi-gözlem metodunu kullanarak öğrencilerde ne gibi kazanımlar sağlandığı sorulduğunda, öğretmenlerin %55'i bu metodu kullandığında anlatılan konularının öğrencilerde daha kalıcı olduğunu, %13'ü bu metodun öğrencilerin sosyalleşmesine büyük yarar sağladığını, %11,19'u dersin zevkli hale geldiğini söylemişlerdir. Bu cevaplar dışında ayrıca gezi-gözlem metodu ile öğrencilerin çevrelerini tanıma fırsatı bulduğunu ve öğrenci başarısında artış olduğunu belirten öğretmenler de mevcuttur. Öğretmenlerimiz gezi-gözlem metodunun öğrenci başarısı ve gelişimi üzerindeki etkilerini bilmektedirler. Ancak uygulama aşamasındaki bilgileri yetersiz olduğundan metodu kullanmama eğilimi göstermektedirler. Özay (2003) tarafından yapılan araştırmada; öğrencilere uygulanan anket sonuçlarına göre; öğrencilerin % 21'i gezi-gözlem metoduyla dersi daha iyi anladıklarını ifade etmişlerdir. Yaparak yaşayarak öğrenmenin gerçekleştiği gezi-gözlem etkinliğine öğrencilerin katılma isteği oldukça yüksektir (% 84). Ayrıca Korkmaz (2006) gezi-gözlem metodunu Volkan Topoğrafyası konusunda kullandığında öğrenci başarısının arttığını çalışmasında kanıtlamıştır.

Öğretmenlere gezi-gözlem metodunun derslerde daha sık uygulanabilmesi için neler yapılabileceği sorulduğunda, öğretmenlerden %24,51'i gezi-gözlem metodu için okulda ayrı bir fon ayrılarak maddi zorlukların aşılabileceğini ve böylece öğretmenlerin bu metodu daha sık uygulayabileceklerini belirtmişlerdir. Yine öğretmenlerin %11,61'i MEB (Milli Eğitim Bakanlığı)'in gezi-gözlem metodunu teşvik etmek amacıyla bazı desteklerde bulunmalarının yararlı olacağını, %10,96'sı bürokratik işlemlerin ve izinlerin kolaylaştırılması gerektiğini, %9,67'si öğretmenlerin metot hakkında

bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bazı öğretmenlerimiz ise okulların kendilerine ait vasıtaları olması durumunda, velilerden de yardım görmek için okul-aile işbirliğinin sağlanmasıyla, yerel yönetimlerin okullara vasıta sağlamada kolaylık göstermesi halinde ve sınıf mevcutlarının azaltılmasıyla metodun daha sık uygulanabileceğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden alınan cevaplar içerisinde öğretmenlerin bilinçlendirilmesi gerektiğinin belirtilmesi aslında öğretmenlerin kendi yetersizliklerini kabul etmeleri açısından ilginçtir.

Öğretmenlere Tokat ilinde eğitim amaçlı olarak nerelere gidilebileceği sorulduğunda, öğretmenlerin % 15,78'i Ballica Mağarasını, %12,86'sı Tokat Müzesini vermiştir. Ancak öğretmenlerden %11,11,'i tarihi eserler cevabını vermiş ancak bu tarihi eserlerin isimlerini açıkça belirtmemişlerdir. Öğretmenlerin verdiği cevaplar arasında frekansı yüksek çıkan diğer cevaplar ise; Almus barajı, kamu kuruluşları ve fabrikalardır. Öğretmenlerin sadece %0,97'sinin kütüphaneyi gezi-gözlem metoduyla gezi yapılacak yerler içerisinde örnek göstermesi oldukça ilginçtir. Üstelik öğretmenlerin en fazla Ballica Mağarası ve Almus Barajını gezi yeri örneği olarak vermeleri ise aslında öğretmenlerin gezileri piknik amaçlı olarak yaptıklarının da açık bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Öğretmenlerimizin coğrafi özellikteki mekânları gezi yeri örneği olarak daha çok seçmeleri, gezi-gözlem metodunun coğrafya konularında daha çok kullanıldığının da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenlerine gözlem metodunu kullanıp kullanmadıkları, hangi konuların işlenmesinde bu metodu tercih ettikleri sorularak hem gözlem metodu hakkındaki bilgileri hem de bu konuların gezi-gözlem metodu ile ilişkisi sorgulanmak istenmiştir. Öğretmenlerin %54,2'si gözlem metodunu "bazen", % 29,4'ü "çoğunlukla", % 2,6'sı "her zaman" kullandıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin %

13,6'sı ise derslerinde gözlem metoduna hiç başvurmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %19,33'ü coğrafya derslerinde gözlem metodunu kullandıkları belirtmişler ancak hangi konuları işlerken kullandıklarını belirtmemişlerdir. Gözlem metodu ağırlıklı olarak 'Ekonomik Hayat', 'Dünyamız', 'Coğrafi Bölgeler' ve 'Doğal Çevre' konularında kullanılmaktadır. Ancak öğretmenlerden alınan cevaplar arasında 'Osmanlı Devleti', 'Selçuklular', 'Uygurluklar' gibi konuların bulunması öğretmenlerimizin gözlem metodunu gezi-gözlem metodundan ayrı bir metot olarak düşünmediklerinin göstergesi olarak alınabilir. Ayrıca, öğretmenlerimizin bazıları gözlem metodunu kullandıklarını belirttikleri halde, hangi konuları işlerken bu metodu kullandıkları sorulduğunda yanıt vermemişlerdir. Bu durum bizlere öğretmenlerin bilimsel çalışmalara önem vermediklerini ve soruları cevaplarırken var olan durumu değil de olması gereken durumu düşündüklerini göstermektedir.

Çalışmada öğretmenlere konuları işlerken en çok kullandıkları metotlar sorulduğunda, araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısı derslerini çoğunlukla anlatım ve soru-cevap metoduyla işlediklerini ayrıca öğrencilere ev ödevi verdiklerini belirtmişlerdir. Öğrenciyi aktif hale getiren ve onların eleştirel düşünme yetilerini geliştiren 'örnek olay', 'tartışma', 'drama' ve 'problem çözme' gibi eğitim metotlarını ise bazen kullanmaktadırlar. Derslerinde slâyt gösterileri, eğitim CD'leri ya da bilgisayar kullanan öğretmenlerimiz ise oldukça azınlıktadır. Bu tür yöntemleri öğretmenlerimizin %70,1'i hiç kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Teknolojik materyalleri kullanmama nedeni, okullarımızın ekonomik durumlarından kaynaklanıyor olabilir. Ancak öğretmenlerimizin öğrenciyi merkeze alan, onları derslerde aktif hale getiren eğitim metotlarını kullanmamalarının ya bu metotlar hakkında bilgi sahibi

olmadıkları ya da derslerini geleneksel yöntemlerle yürütme ısrarından başka açıklaması yoktur.

Çalışmada öğretmenlere “Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılabilecek etkili metotlar nedir?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya ilişkin olarak öğretmenlerin verdikleri yanıtlar arasında ‘soru-cevap’ metodu en etkili metot olarak öne çıkarken ‘drama’, ‘tartışma’, ‘gezi-gözlem’ ve ‘örnek olay’ gibi metotlar bu metodu takip etmekte, anlatım metodu ise nerdeyse etkili üçüncü metot olarak belirtilmektedir. Ancak daha önce öğretmenlere dersleri işlerken kullandıkları metotlar sorulduğunda ilk sırada ‘anlatım metodu’ ve ‘soru-cevap metodu’ belirtilmiştir. Verilen bu cevaplar arasındaki çelişki öğretmenlerin var olan durumu değil de, olması gereken durumu belirttiklerinin başka bir örneğidir.

Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yetersiz bilgilerinden dolayı geleneksel eğitim metotlarından vazgeçmedikleri ve gezi-gözlem metodu başta olmak üzere aktif öğrenme metotlarını kullanmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Benzer içerikli olarak coğrafya ve din kültürü öğretmenleri üzerinde yapılan çeşitli araştırmalarda da (Özay,2003, Serin, 2003) öğretmenlerin bu yetersizliği vurgulanmıştır.

5.2. ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen bulguları değerlendirdiğimizde, gezi-gözlem metodunun Sosyal Bilgiler derslerinde etkili biçimde uygulanmadığı görülmüştür. Bu metot İlköğretim ikinci kademe Sosyal Bilgiler derslerinde daha sık ve etkili şekilde kullanılmalıdır. Bu amaçla aşağıda bazı önerilere yer verilmiştir.

1- Sosyal Bilgiler derslerinde gezi-gözlem metodunun öğrencilerin başarılarını arttırdığını kanıtlamak için pilot okullar seçilerek gerekli ortamlar hazırlanmalı ve öğretmenler bu konuda önceden eğitilmelidir. Yapılacak eğitimlerde öğretmenler, bu metodu kullanmaları konusunda teşvik edilmeli ve yıl içerisinde bu metodu kullanan öğretmenler çeşitli yöntemlerle (ek sicil puanları, teşekkür belgeleri...vb.) ödüllendirilmelidir.

2- Sosyal Bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin farklı öğrenme durumlarına uygun bir öğretimi gerçekleştirmek için gezi-gözlem metodu konusunda eğitilmelidir.

3- Gezi-gözlem metodu sadece Sosyal Bilgiler müfredatı içerisinde yer alan coğrafya konularında değil tarih ve vatandaşlık konularında da kullanılabilecek bir metottur. Mesela, öğretmenler tarih konuları içinde buldukları yerin tarihi eserlerini göstermek için bir gezi düzenleyebilirler. Son yıllarda müfredatta yerel tarih konularının öğretime verilen önem zaten böyle bir etkinliği neredeyse zorunlu kılmaktadır. Aynı şekilde vatandaşlık konuları içerisinde yer alan yerel yönetimler konularında da buldukları merkezin yönetim binalarına düzenlenecek bir gezinin öğrenciler için yararlı olacağı düşünülmektedir.

4- Metodun uygulanabilmesi için müfredat programlarında bu metoda daha fazla yer verilmeli, gerekirse programlarda en azından yılda bir kez gezi-gözlem metodunu kullanmak zorunlu hale getirilmelidir.

5- Öğretmenlerin yanında okul idarecileri ve veliler bu metodun uygulanmasının diğer boyutudur. Bu nedenle bu kişiler de gezi-gözlem metodu hakkında bilgilendirilmeli ve öğretmenlerin metodu kullanmaları konusunda bu kişilerin desteği sağlanmalıdır.

6- Metodun uygulanmasındaki zorluklardan biri de bürokratik engellerin fazlalığıdır. Bu nedenle bürokratik işlemlerin azaltılması hatta bu işlemlerin elektronik ortamda yürütülerek yazışmalardan kaynaklanan gecikme ve sıkıntıların önlenmesi gerekmektedir.

7-Öğretmenlerin metodu kullanmama nedenleri, yaşadıkları mesleki tükenmişliğe veya iş doyumuna bağlı olabilir. Bunun için meslekteki tükenmişlik ve iş doyumunu düzeylerinin bu metodu kullanma durumlarına etkisi incelenmelidir.

5. KAYNAKLAR

- Atalay, İ. (2004), *Doğa Bilimleri Sözlüğü*, Meta Basım, Ankara
- Barth, J. L. & Demirtaş, A. (1997), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi (Kaynak Üniteler)*, YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Ankara.
- Baş, T. (2005), *Anket (Nasıl Hazırlanır, Uygulanır, Değerlendirilir?)*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Batır, B. & Mater, B. (2005), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulamalı Çevre Gezilerinin Önemi”, *II. Sosyal Bilimler Eğitim Kongresi*, 26–28 Mayıs 2005, Van.
- Binbaşoğlu, C. (1994), *Genel Öğretim Bilgisi*, Kadioğlu Matbaası, Ankara.
- Bloom, B.S. (1974), *Taxonomy Of Educational Objectives (The Classification Of Educational Goals) Handbook I: Cognitive Domain*, David McKay Company, Inc., New York.
- Büyükkaragöz, S. & Çivi, C. (1999), *Genel Öğretim Metotları*, Beta Basın Yayın dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş. (2006), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Çağlıyan, A. & Özan, M. (2004), “Coğrafya Öğretiminde Gezi Gözlem Yönteminin Öğrenmede Etkililiğinin Değerlendirilmesi”, *XII. Eğitim Bilimleri Kongresi*, Ankara.
- Çelikkaya, H. (1997), *Eğitime Giriş*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Çevik, V. (2006), “Harmanlanmış Öğrenme”, *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, Ekim(2), 36–39.
- Doğanay, H. (1993), *Coğrafyaya Giriş*, Gazi Büro Kitapevi, Ankara.

- Doğanay, H. (2002), *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Driscoll, A. (1992), *Universal Teaching Strategies*, Allyn And Bacon, Toronto.
- Erginer, E. (2006), *Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme*, Öğreti Yayınları, Ankara.
- Ergün, M. & Özdaş, A. (1997). “Öğretim İlke ve Metotları”, *Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi*, 13 Ocak 2007, (www.egitim.edu.tr/metodoo.html).
- Foulque, P. (1994), *Pedagoji Sözlüğü*, Çev. Cenap Karakaya, Bakış Yayınları, İstanbul.
- Fromboluti, C.S. & Seefeldt, C. (1999), *Early Childhood: Where Learning Begins Geography*, U.S. Department Of Education Office Of Educational Research And Improvement National Institute On Early Childhood Development and Education.
- Garipağaoğlu, N.(2001), “Gezi-Gözlem Metodunun Coğrafya Eğitimi ve Öğretimindeki Yeri”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 3(2), 13–30.
- Gibbs, G., Habeshaw, S. & Habeshaw, T. (1998), “Interesting ways To Asses Your Students”, *Technical And Educational Services*, Bristol.
- Gronlund, N.E. (1991), *How To Write And Use Instructional Objectives*, Macmillan Company, New York.
- Gronlund, N.E. & Linn, R.C. (1990), *Student Exercices Manual For Measurement And Evaluation İn Teaching*, Macmillan Publishing Company, New York.
- Güngördü, E. (2002), *Coğrafyada Öğretim Yöntemleri İlkeler ve Uygulamalar*, Nobel Dağıtım, Ankara.
- Hurley, M.M. (2006), “Field Trips As Cognitive Motivators For High Level Science Learning”, *The American Biology Teacher, Online Publication*, August, 61–66.
- ISTE, International Society for Technology Education (1998), *National Educational*

- Technology Standarts for Students*, ISTE Publications, Eugene, USA.
- İzбірak, R. (1968), "Coğrafi Araştırma Gezileri Ve Hazırlıkları", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 2, 1–51.
- Jakubowski, L.M. (2003), "Beyond Book Learning: Cultivating The Pedagogy Of Experience Through Field Trips", *The Journal Of Experiential Education*, 26(1), 24–33.
- Kalaycı, N. & Büyükalan, S. (2000), "İlköğretim Okullarında Uygulanan Gözlem Gezisi Yöntemine İlişkin Gezi Planı Model Önerileri", *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(18), 137–147.
- Kaptan, F. (1999), *Din Öğretiminde Gezi-Gözlem Metodu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Karasar, N. (2004), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Karlı, M.D. (2006), *Etkili Okul Yöneticiliği*, MORPA Kültür Yayınları Ltd. Ş. , İstanbul
- Kent, M. Gilbertson D.D. & Hunt, C.O (1997), "Fieldwork İn Geography Teaching: A Critical Review Of The Literature And Approaches", *Journal Of Geography İn Higher Education*, 21(3), 313–332.
- Kızılcıaoğlu, A. (2003), "İlköğretim Okullarında Bir Kırsal Yerleşmeye Düzenlenecek Gözlem Gezisinde Gerçekleştirilecek Etkinlikler İle Bir Gezi Planı Önerisi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(9), 1–10.
- Korkmaz, N. (2006), *Volkan Topoğrafyası Konularının Öğretiminde Gezi-Gözlem Yönteminin Öğrenci Başarısına Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Küçükahmet, L. (1989), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Gazi Büro Kitapevi, Ankara.

- Lonergan, N. & Andresen, L.(1988). “Field Based Education: Some Theoretical Considerations?” *Higher Education Research and Development*, 7, 63-77.
- Martin, S.S. & Seevers, R.L. (2003), “A Field Trip Planning Guide For Early Childhood Classes”, *Preventing School Failure*, 47(4), 177–180.
- MEB (2004), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara.
- Nairn, K.(2005), “The Problem Of Utilizing ‘Direct Experience’ In Geography Education”, *Journal Of Geography İn Higher Education*, 29(2), 293–309.
- Nas, R. (2003), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 2. Basım, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Özay, E. (2003), *Ortaöğretim Coğrafya Eğitimi Ve Öğretiminde Gezi-Gözlem Metodunun Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi Ve Diğer Öğretim Metotlarıyla Karşılaştırılması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özden, Y. (1998), *Öğrenme ve Öğretme*, PegemA Yayıncılık, Ankara
- Pace, S. & Tesi, R. (2002), “Adult’s Perception Of Field Trips Taken Within Grades K–12: Eight Case Studies İn the New York Metropolitan Area”, *Education*, 125(1), 30–40.
- Paykoç, F. (1987), *Güncel Olaylarla Belirli Gün ve Haftaların Öğretimi*, A.Ü. AÖF Yayınları 97, Eskişehir.
- SCANS; The Secretary’s Commission on Achieving Necessary Skills (1991), “What Work Requires of Schools: A SCANS Report for America 2000”, *U.S. Department of Labor*, 29 Haziran 2005, (<http://www.uni.edu/darrow/frames/scans.html>).

- Scarce, R. (1997), "Field Trips As Short-Term Experiential Education", *Teaching Sociology*, 25, 219–226.
- Selçuk, M. (1991), *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Senemoğlu, N. (1997), *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Spot Matbaası, Ankara.
- Serin, E. (2003), *İlköğretim İkinci Kademe Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Gezi-Gözlem ve İnceleme Yönteminin Uygulanma Durumu (Şanlıurfa Örneği)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Singer, A.J. & The Hofstra New Teachers Network Lawrence Erlbaum Associates (2003), *Social Studies For Secondary Schools Teaching To Learn, Learning To Teach*, London, Mahwah, New Jersey.
- Sönmez, V. (1991), *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Adım Yayıncılık, Ankara.
- SPSS, Inc. (2001), *SPSS For Windows 11.0.0*, SPSS Inc., Chicago
- Stratfort, J. & Spicer, J.I. (2001), "Student Perception Of Virtual Field Trip To Replace A Real Field Trip", *Journal Of Computer Assisted Learning*, 17, 345–354.
- Şencan, H. (2005), *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Tekin, H. (1994), *Eğitimde Ölçme Değerlendirme*, Yargı Yayınları, Ankara.
- Tomal, N. (2004), "Lise Coğrafya Öğretmenlerimizin Kullandıkları Öğretim Yöntemleri", *Milli Eğitim Dergisi*, 164, 1–9.
- Tosun, C. (1993), "Din Öğretiminde Gezi-Gözlem Yöntemi", *Din Öğretimi Dergisi*, 305, 23–32.

Turan, İ. (2004), “Sınıf Öğretmenlerinin Yakın Çevre Gözlemleri ve Bu Gözlemlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilere Aktarımı”, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6–9 Temmuz 2004, Malatya.

Turgut, M.F. (1993), *Eğitimde Ölçme Değerlendirme*, Nüve Matbaası, Ankara.

TÜSİAD (1999), “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması”, *Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği*, (Rapor No: TY/184/1999). 29 Haziran 2005, (<http://www.tusiad.org/turkish/rapor/mesleki/mesleki02.pdf>).

6. EKLER

TC.
TOKAT VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.60.00.03.510 / 18865
Konu : Anket çalışması

10 -10- 2005

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: 03/10/2005 tarih ve B.30.2.GOU.0.70.00.00/5260 sayılı yazı.

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği tezli yüksek lisans öğrencisi Arş.Gör.Fatma MAZMAN tarafından "Gezi Gözlem Metodunun Tokat İli Sosyal Bilgiler Öğretmenleri tarafından Uygulanma Sıklığı ve şekli" konulu anketi İlimiz Merkezindeki İlköğretim Okullarında uygulaması ilgi yazıda belirtilmektedir.

Yüksek lisans öğrencisi Fatma MAZMAN'ın ekte gönderilen anketi ilimiz merkezindeki ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulamasında Müdürlüğümüzce bir sakınca görülmemektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'laraınızca arz ederim.

Ömer ALBAYRAK
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
2.10.2005

İzzet ERCAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Hükümet Konağı Kat 3
60100 Tokat
Bilgi: Gönül GENÇAY V.H.K.İ

Tel : (0356) 214 10 17(127-152)
Faks : (0356) 214 11 86
İnternet: <http://tokat.meb.gov.tr>
E-mail : tokatmem@meb.gov.tr

Değerli meslektaşım

Bu anket, Tokat ili ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler eğitiminde gezi-gözlem metodunu uygulama şekillerine yönelik yaklaşımlarını incelemek amacıyla hazırlanmıştır.

Araştırmada elde edilecek bulgularının geçerliliği sizin anketi cevaplamadaki içtenliğinize bağlıdır. Vereceğiniz bilgiler sadece bu araştırmada kullanılacaktır. Kişisel olarak kendinizi tanıtan bir bilgi vermeyiniz.

Araştırmaya yapacağınız katkılar için şimdiden teşekkür eder, saygılar sunarım.

Yrd.Doç.Dr. Eren YÜRÜDÜR
Arş. Grv. Fatma MAZMAN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Açıklama: Sizin için uygun olan seçenek veya seçenekleri yuvarlak içine alınız.

Bölüm I.

S.1 Cinsiyetiniz a) Erkek b) Bayan

S.2 Yaşınız? a)21-30 b)31-40 c)41-50 d)51-60 e)61 ve üzeri

S.3 Mezun olduğunuz Üniversite?.....

S.4 Mezun olduğunuz fakülte\bölüm? .....

S.5 Eğitim durumunuz? a) Ön lisans b) Eğitim Enstitüsü c) Lisans d) Yüksek lisans

S.6 Kaç yıldır öğretmenlik yapmaktasınız? .....

S.7 Kendinizi mesleki açıdan yeterli buluyor musunuz?

a) Çok yeterli buluyorum b) Yeterli buluyorum c) Az yeterli buluyorum
d) Hiç yeterli bulmuyorum

S.8 Eğitimle ilgili kitap, dergi vb. yayınları takip edebiliyor musunuz?

Cevabınız "hiç" ise nedenini belirtebilir misiniz?

	Kitap(Türü)	Dergi
a)Her zaman	.....	.....
b)Çoğunlukla	.....	.....
c)Bazen	.....	.....
d)Hiç	.....	.....

çünkü.....

Bölüm II.

S.9 İlköğretim Sosyal Bilgiler yeni müfredat programını (eğitimi-öğretimi) nasıl değerlendiriyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

.....
.....

Lütfen arka sayfaya geçiniz

S.10 Sosyal Bilgiler ders konularının işlenişinde gözleme başvuruyor musunuz?

a) Her zaman b) Çoğunlukla c) Bazen d) Hiç

S.11 Derslerinizde Gözlem metoduna başvuruyorsanız hangi konularda bu metodu kullanıyorsunuz?

.....
 .....
 .....

S.12 Gezi-Gözlem metodu hakkındaki genel düşüncelerinizi yazar mısınız?

.....
 .....
 .....

S.13 Derslerde hangi öğretim metotlarını ne sıklıkla kullanıyorsunuz?

METOT	HİÇ	BAZEN	ÇOĞUNLUKLA	HERZAMAN
Anlatım				
Soru-Cevap				
Örnek Olay İncelemesi				
Tartışma				
Drama				
Problem Çözme				
Laboratuar Metodu				
Ödevlendirme				

S.14 Sosyal Bilgiler dersinde Gezi-Gözlem metodunu ne sıklıkla kullanıyorsunuz?

a) Her zaman b) Çoğunlukla c) Bazen d) Hiç

14. soruya cevabınız “HİÇ” ise 26. soruya geçiniz.

S.15 Gezi-Gözlem metodunu İlköğretim 6.sınıflarda hangi konularda kullanıyorsunuz?

.....
 .....
 .....

Lütfen arka sayfaya geçiniz

S.16 Gezi-Gözlem metodunu İlköğretim 7.Sınıflarda hangi konularda kullanıyorsunuz?

.....
 .....
 .....

S.17 Gezi-Gözlem metodunu kullanırken tercih ettiğiniz belirli tarihler ya da zamanlar var mı?

.....
 .....
 .....

S.18 Yaptığınız gezilerin zamanını tespit etmede öncelikleriniz nelerdir?

.....
 .....
 .....

S.19 Geziye gitmeden önce gidilecek yerle ve gezinin amacıyla ilgili olarak öğrencilere ön bilgi veriyor musunuz?

a) Her zaman b) Çoğunlukla c) Bazen d) Hiç

S.20 Gezi öncesi bir gezi planı hazırlıyor musunuz?

a) Her zaman b) Çoğunlukla c) Bazen d) Hiç

S.21 Yapılan gezi sonrası sınıfta öğrencilere gezideki izlenimleriyle ilgili olarak yaptırdığınız etkinlikler var mı? Eğer varsa bu etkinlikler hakkında bilgi verir misiniz?

.....
 .....
 .....

S.22 Geziyi mesafe olarak hangi çevreye ne sıklıkla yapıyorsunuz?

	HİÇ	BAZEN	ÇOĞUNLUKLA	HERZAMAN
Yakın Çevre				
Uzak Çevre				

S.23 Gezi yaptığınız yerlerle ilgili örnek ya da örnekler verebilir misiniz?

.....
 .....
 .....

Lütfen arka sayfaya geçiniz

S.24 Gezi-Gözlem Metodunu **kullanmak istediğinizde** sorunlarla karşılaştınız mı? Bunlara örnek yada örnekler verir misiniz?

.....
 .....
 .....
 .....

S.25 Gezi esnasında ve sonrasında karşılaştığınız zorlukların üç tanesini önem sırasına göre yazar mısınız?

.....
 .....
 .....

S.26 Gezi-Gözlem metodunu kullanmama sebebiniz nedir?

.....
 .....
 .....

S.27 Sizce Sosyal Bilgiler eğitimi ve öğretiminde en etkili metot ya da metotlar nelerdir? Önem sırasına göre yazar mısınız?

.....
 .....
 .....

S.28 Sizce yapılacak bir gezi-gözlem çalışmasının öğrenciler bakımından kazanımları neler olacaktır?

.....
 .....
 .....

S.29 Sizce Gezi-Gözlem metodunun İlköğretimde daha etkili kullanılması için neler yapılmalıdır? Kısaca açıkla mısınız?

.....
 .....
 .....

S.30 Çevrenizdeki Sosyal Bilgiler Dersleri ile ilgili gezi-gözlem yapılabilecek yerleri yazar mısınız?

.....
 .....
 .....

Katkılarınız için teşekkür ederim.